

सूचना प्रविधिको विकास तथा प्रवर्द्धनको सम्बन्धमा आवश्यक व्यवस्था गर्न बनेको विधेयक

प्रस्तावना: नेपालमा सूचना प्रविधिको विकास तथा प्रवर्द्धनका लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी सबै विषयहरूलाई एकिकृत गरि आवश्यक कानूनी व्यवस्था गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

नेपालको संविधानको धारा २९६ को उपधारा (१) बमोजिम व्यवस्थापिका-संसदले यो ऐन बनाएको छ।

परिच्छेद-१

प्रारम्भिक

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यस ऐनको नाम “सूचना प्रविधि ऐन, २०७४” रहेकोछ।

(२) यो ऐन तुरुन्त प्रारम्भ हुनेछ।

२. **परिभाषा :** विषय वा प्रसङ्गले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,-

(क) “एसिमेट्रिक क्रिप्टो सिस्टम” भन्नाले डिजिटल हस्ताक्षर सृजना गर्ने निजी साँचो र डिजिटल हस्ताक्षरको सम्पुष्टि गर्ने सार्वजनिक साँचो समावेश भएको एक सुरक्षित जोडी साँचो उत्पन्न गर्ने प्रणाली सम्झनु पर्छ।

(ख) “उत्पत्तिकर्ता” भन्नाले विद्युतीय अभिलेख उत्पन्न गर्ने, जम्मा गर्ने वा सम्प्रेषण गर्ने व्यक्ति सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तो कार्य अन्य कुनै व्यक्तिलाई गर्न लगाउने व्यक्ति समेतलाई जनाउँछ।

तर सो शब्दले सेवा प्रदायक (इन्टरमिडियरी) लाई जनाउने छैन।

(ग) “डाटा” भन्नाले कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली वा कम्प्युटर नेटवर्कमा प्रयोग गर्ने उद्देश्यले अक्षर, छवि, ध्वनि वा श्रव्य दृश्यमा औपचारिक तवरले तयार पारिंदै गरेको वा तयार गरिएको वा कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली वा कम्प्युटर नेटवर्कद्वारा उत्पादन गरिएको सूचना, ज्ञान तथा अवधारणा वा निर्देशनको प्रस्तुतीकरण सम्झनु पर्छ।

(घ) “कम्प्युटर नेटवर्क” भन्नाले एक अर्कासँग अन्तर-आबद्ध वा सञ्चार सम्पर्कमा रहेका दुई वा दुईभन्दा बढी कम्प्युटरहरूको अन्तर-सम्बद्धता सम्झनु पर्छ।

(ङ) “कम्प्युटर प्रणाली” भन्नाले आगत र निर्गत सहायता संयन्त्रहरू लगायतको कम्प्युटर कार्यक्रमहरू, विद्युतीय निर्देशनहरू, आगत र निर्गत डाटाहरू समाविष्ट

भएको र तार्किक, अङ्कगणितीय, डाटा सञ्चय तथा पुनः प्राप्ति, सञ्चार र नियन्त्रण लगायतका कार्यहरु सम्पादन गर्ने कुनै संयन्त्र वा संयन्त्रको समूह सम्झनु पर्छ।

- (च) “ग्राहक” भन्नाले दफा ३३ को उपदफा (३) बमोजिम प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको व्यक्ति सम्झनु पर्छ।
- (छ) “जोडी साँचो” भन्नाले कुनै एसिमेट्रिक क्रिप्टो सिस्टममा रहेको निजी साँचो र त्यस्तो साँचोले सृजना गर्ने डिजिटल हस्ताक्षरको जाँच सार्वजनिक साँचोले गर्न सक्ने तत्व भएको सो निजी साँचोको गणितीय रूपमा अन्तर आबद्ध सार्वजनिक साँचोको जोडी सम्झनु पर्छ।
- (ज) “न्यायाधिकरण” भन्नाले दफा १०६ बमोजिम गठन भएको सूचना प्रविधि न्यायाधिकरण सम्झनु पर्छ।
- (झ) “निजी साँचो” भन्नाले डिजिटल हस्ताक्षर सृजना गर्न प्रयोग गरिएको कुनै जोडी साँचोको एक साँचो सम्झनु पर्छ।
- (ञ) “नियन्त्रक” भन्नाले दफा १५ को उपदफा (१) बमोजिम नियुक्त भएको वा तोकिएको नियन्त्रक सम्झनु पर्छ।
- (ट) “डिजिटल हस्ताक्षर” भन्नाले रूपान्तर नभएको प्रारम्भिक विद्युतीय अभिलेख र हस्ताक्षरकारीको सार्वजनिक साँचो भएको व्यक्तिले देहायका कुरा दुरुस्तसँग निर्धारण गर्न सक्ने किसिमका एसिमेट्रिक क्रिप्टो सिस्टम प्रयुक्त भएको विद्युतीय अभिलेखको रूपान्तरणमा समावेश हुने कुनै विद्युतीय स्वरूपमा गरिएको हस्ताक्षर सम्झनु पर्छ :-
- (१) हस्ताक्षरकर्ताको सार्वजनिक साँचोसँग सङ्गति राख्ने किसिमका निजी साँचो प्रयोग गरेर विद्युतीय अभिलेखको रूपान्तरणको सृजना गरिएको थियो वा थिएन, र
- (२) विद्युतीय अभिलेखको रूपान्तरण गरिएदेखि प्रारम्भिक विद्युतीय अभिलेख परिवर्तन गरिएको छ वा छैन।
- (ठ) “पहुँच” (एक्सेस) भन्नाले कुनै कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली वा कम्प्युटर नेटवर्कको तार्किक, अङ्कगणितीय वा स्मरण कार्य सम्पदाहरुमा प्रवेश प्राप्त गर्ने, त्यस्ता सम्पदाहरुलाई निर्देशन दिने वा त्यस्ता सम्पदाहरुसँग सञ्चार सम्पर्क गर्न सक्ने अवसर सम्झनु पर्छ।

- (ड) “सेवा प्रदायक” (इन्टरमिडियरी) भन्नाले कुनै तेस्रो पक्षको सूचना आदान प्रदान गर्ने कार्य गर्ने निष्पक्ष व्यक्ति सम्झनु पर्छ।
- (ढ) “प्रमाणपत्र” भन्नाले दफा ३२ बमोजिम प्रमाणीकरण गर्ने निकायले जारी गरेको डिजिटल हस्ताक्षर प्रमाणपत्र सम्झनु पर्छ।
- (ण) “प्रमाणीकरण अभ्यास विवरण” (सर्टिफिकेशन प्राक्टिस स्टेटमेण्ट) भन्नाले डिजिटल हस्ताक्षर प्रमाणपत्र जारी गर्दा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले लागू गर्ने अभ्यासहरू निश्चित गर्न प्रमाणीकरण गर्ने निकायद्वारा जारी गरिएको कुनै विवरण सम्झनु पर्छ।
- (त) “प्रमाणीकरण गर्ने निकाय” भन्नाले डिजिटल हस्ताक्षर प्रमाणपत्र जारी गर्न दफा २० को उपदफा (३) बमोजिम इजाजतपत्रप्राप्त प्रमाणीकरण गर्ने निकाय सम्झनु पर्छ।
- (थ) “सार्वजनिक साँचो” भन्नाले डिजिटल हस्ताक्षरको सम्पुष्टि गर्न प्रयोग गरिएको कुनै जोडी साँचोको एक साँचो सम्झनु पर्छ।
- (द) “सूचना प्रणाली” भन्नाले सूचना सृजना गर्ने, उत्पादन गर्ने, सम्प्रेषण गर्ने, प्राप्त गर्ने, जम्मा गर्ने, प्रदर्शन गर्ने वा अन्य किसिमबाट प्रशोधन गर्ने प्रणाली सम्झनु पर्छ।
- (ध) “सफ्टवेयर” भन्नाले कम्प्युटर हार्डवेयर सञ्चालन गर्ने क्षमता भएको सिस्टम सफ्टवेयर र अप्लिकेशन सफ्टवेयर जस्ता कम्प्युटर प्रणालीको कुनै खास अंश सम्झनु पर्छ।
- (न) “कम्प्युटर सामग्री” भन्नाले कम्प्युटर सम्पदा, कुनै संस्थाले आफ्नो व्यवसायमा प्रयोग गरेका सूचना, त्यस्तो संस्थाले तयार वा खरिद गरेका सफ्टवेयर जस्ता सामग्री, हार्डवेयर तथा कम्प्युटर नेटवर्क जस्ता प्रविधि सम्झनु पर्छ।
- (प) “सरकारी निकाय” भन्नाले नेपाल सरकारको मन्त्रालय, सचिवालय, विभाग वा सो अन्तर्गतका कार्यालय, संवैधानिक निकाय वा सो अन्तर्गतका कार्यालय, प्रादेश सरकार वा सो अन्तर्गतका कार्यालय, अदालत वा न्यायाधिकरण वा नेपाली सेनाको कार्यालय वा स्थानिय तह सम्झनु पर्छ र सो शब्दले त्यस्तै प्रकृतिका अन्य कार्यालय समेतलाई जनाउँछ।
- (फ) “सार्वजनिक संस्था” भन्नाले देहायका संस्था सम्झनु पर्छ:-

- (१) नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व वा नियन्त्रण भएको कम्पनी, बैङ्क वा समिति वा प्रचलित कानून बमोजिम नेपाल सरकारद्वारा स्थापित आयोग, संस्था, प्राधिकरण, निगम, प्रतिष्ठान, बोर्ड, केन्द्र, परिषद् र यस्तै प्रकृतिका अन्य सङ्गठित संस्था,
 - (२) नेपाल सरकारद्वारा सञ्चालित वा नेपाल सरकारको पूर्ण वा आंशिक अनुदानप्राप्त विश्वविद्यालय, विद्यालय, अनुसन्धान केन्द्र र अन्य त्यस्तै प्राज्ञिक वा शैक्षिक संस्था,
 - (३) नेपाल सरकारको ऋण, अनुदान वा जमानतमा सञ्चालित संस्था,
 - (४) उपखण्ड (१), (२), (३) वा (४) मा उल्लिखित संस्थाको पूर्ण वा आंशिक स्वामित्व भएको वा नियन्त्रण रहेको वा त्यस्तो संस्थाबाट अनुदानप्राप्त संस्था,
 - (५) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी सार्वजनिक संस्था भनी तोकेको अन्य संस्था।
- (ब) “विभाग” भन्नाले सूचना प्रविधि विभाग सम्झनु पर्छ।
- (भ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम सम्झनु पर्छ।

परिच्छेद-२

विद्युतीय अभिलेखको कानूनी मान्यता

३. विद्युतीय अभिलेखको कानूनी मान्यता: प्रचलित कानूनमा कुनै सूचना, लिखत, अभिलेख वा अन्य कुनै लिखित वा मुद्रित रूपमा राखिएको वा टाइप गरिएको हुनु पर्ने भनी उल्लेख गरिएको भए तापनि त्यस्ता सूचना, लिखत, अभिलेख वा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा उल्लिखित प्रक्रिया पूरा गरी विद्युतीय अभिलेखको रूपमा राखिएको भए त्यस्तो विद्युतीय अभिलेखले पनि कानूनी मान्यता प्राप्त गर्नेछ।
४. कुनै अभिलेखको सक्कल पेश गर्नु पर्ने आवश्यकता विद्युतीय अभिलेखले पूरा गर्ने : प्रचलित कानूनले कुनै अभिलेखलाई त्यसको मूल वा सक्कल रूपमा पेश गर्नु पर्ने वा सुरक्षित राख्नु पर्ने भनी तोकेको अवस्थामा देहायका शर्त पूरा भएमा त्यस्तो आवश्यकता विद्युतीय अभिलेखबाट पूर्ति भएको मानिनेछ :-

(क) विद्युतीय स्वरूपमा पहिलो पटक सृजना गरिएको समयदेखि सो अभिलेखमा कुनै पनि किसिमबाट परिवर्तन गरिएको छैन भनी विश्वास गर्न सकिने तोकिए बमोजिमको आधार विद्यमान भएमा,

(ख) त्यस्तो अभिलेखलाई कुनै व्यक्ति समक्ष पेश गर्नु पर्ने गरी अनिवार्य गरिएको अवस्थामा सो अभिलेखलाई जसका समक्ष पेश गरिनु पर्ने हो, सो व्यक्तिलाई स्पष्ट रूपमा देखाउन सकिने प्रकृतिको भएमा।

५. **विद्युतीय अभिलेख सुरक्षित राख्नु पर्ने** : प्रचलित कानूनमा कुनै सूचना, लिखत वा अभिलेख कुनै खास अवधिसम्म सुरक्षित राख्नु पर्ने भनी उल्लेख गरिएको भए देहायका शर्तहरू पूरा हुने गरी त्यस्तो सूचना, लिखत वा अभिलेख विद्युतीय स्वरूपमा सुरक्षित राखिएमा त्यस्तो सूचना, लिखत वा अभिलेखले कानूनी मान्यता प्राप्त गर्नेछ :-

(क) पछिल्ला प्रसङ्गहरूमा प्रयोग गर्न सकिने गरी पहुँचयोग्य अवस्थामा राखिएको भएमा,

(ख) शुरुमा सृजना गरी सम्प्रेषण गरिएको, प्राप्त गरिएको वा जम्मा गरिएको अवस्था कै रूपमा पुनः दुरुस्त रूपमा प्रस्तुत गर्ने गरी प्रदर्शन गर्न सकिने ढाँचामा सुरक्षित राखिएको भएमा,

(ग) उत्पत्ति, गन्तव्य र सम्प्रेषण वा प्राप्तिको मिति तथा समय पहिचान गर्न सकिने विवरण उपलब्ध हुने गरी राखिएको भएमा।

तर कुनै अभिलेख सम्प्रेषण गर्ने वा प्राप्त गर्ने प्रयोजनको लागि स्वचालित रूपमा सृजना हुने कुनै सूचनाको सम्बन्धमा यो खण्डको व्यवस्था लागू हुने छैन।

६. **सुरक्षित विद्युतीय अभिलेख** : तोकिए बमोजिमको सुरक्षण कार्यविधि अपनाई सृजना गरिएको विद्युतीय अभिलेखमा कुनै किसिमको हेरफेर गरिएको छ वा छैन भन्ने कुराको सम्बन्धमा तोकिए बमोजिम परीक्षण गरिएको भए त्यस्तो विद्युतीय अभिलेखलाई सुरक्षित विद्युतीय अभिलेख मानिनेछ।

परिच्छेद-३

डिजिटल हस्ताक्षर र विद्युतिय हस्ताक्षर सम्बन्धी व्यवस्था

७. विद्युतीय अभिलेखको प्रमाणिकरण : (१) यस परिच्छेदमा उल्लेखित प्रावधानहरूको अधिनमा रही ग्राहकले निजको डिजिटल हस्ताक्षर प्रयोग गरी कुनै विद्युतीय अभिलेख प्रमाणित गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विद्युतीय अभिलेखलाई प्रमाणिकता प्रदान गर्ने कार्य गर्दा एसिमेट्रिक क्रिप्टो सिस्टम र ह्यास फङ्कशनको प्रयोग भएको हुनु आवश्यक हुनेछ।

स्पष्टीकरण : यस दफाको प्रयोजनको लागि "ह्यासफङ्कशन" भन्नाले उही अभिलेखलाई आगतको रूपमा प्रयोग गरी प्रत्येक पटक अलगोरिदमलाई कार्यान्वयन गर्दा कुन अभिलेखबाट उही रूपमै ह्यास परिणाम निस्कने, अलगोरिदमबाट उत्पन्न ह्यास परिणामबाट कुनै अभिलेख प्राप्त गर्न वा पुनः संरचना गर्न सकिने भन्ने कुरा गणनाको दृष्टिबाट सम्भव नहुने र अलगोरिदम प्रयोग गरी उही ह्यास परिणाम उत्पन्न गर्ने दुई अभिलेखहरू प्राप्त गर्न गणनाको दृष्टिबाट सम्भव नहुने गरी अलगोरिदमको नक्साङ्कन गर्ने वा बिटहरूको एउटा श्रृङ्खलाबद्ध क्रमलाई सामान्यतया सानो अर्को समूहमा रूपान्तर गर्ने कार्य सम्झनु पर्छ।

(३) कुनै पनि व्यक्तिले ग्राहकको सार्वजनिक साँचोको प्रयोग गरी विद्युतीय अभिलेखको सम्पुष्टि गर्नसक्नेछ।

(४) ग्राहकको वैयक्तिक साँचो र सार्वजनिक साँचो अद्वितीय हुनेछ र त्यसले जोडि साँचोको रूपमा कार्य गर्नेछ।

८. डिजिटल हस्ताक्षरको कानूनी मान्यता : प्रचलित कानूनमा कुनै सूचना, लिखत, अभिलेख वा अन्य कुनै कुरालाई हस्ताक्षरद्वारा प्रमाणित गर्नु पर्ने वा कुनै लिखतमा कुनै व्यक्तिको हस्ताक्षर गरिएको हुनु पर्ने भनी उल्लेख गरिएको भए तापनि त्यस्ता सूचना, लिखत, अभिलेख वा कुरा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा उल्लिखित प्रक्रिया पूरा गरी डिजिटल हस्ताक्षरद्वारा प्रमाणित गरिएको भए त्यस्तो डिजिटल हस्ताक्षरले पनि कानूनी मान्यता प्राप्त गर्नेछ।

९. सुरक्षित डिजिटल हस्ताक्षर: कुनै विद्युतीय अभिलेखमा गरिएको डिजिटल हस्ताक्षरलाई तोकिए बमोजिमको सुरक्षण कार्यविधि अपनाई तोकिए बमोजिम परीक्षण र सम्पुष्टि गरिएको भए त्यस्तो डिजिटल हस्ताक्षरलाई सुरक्षित डिजिटल हस्ताक्षर मानिनेछ।

१०. विद्युतीय हस्ताक्षर प्रयोग गर्न सकिने : (१) यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि, उपदफा (२) को अधिनमा रहि ग्राहकले कुनै पनि विद्युतीय

अभिलेख प्रमाणीकरण गर्ने विश्वव्यापीरूपमा विश्वसनिय मानिएको र नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरि तोकिएको विद्युतिय हस्ताक्षर वा विद्युतिय प्रमाणीकरण प्रविधि अवलम्बन गर्न सकिनेछ ।

(२) यस दफाको प्रयोजनका लागि कुनै पनि विद्युतिय हस्ताक्षर वा विद्युतिय प्रमाणीकरणलाई निम्नलिखित अवस्थामा मात्र विश्वसनिय रहेको मानिनेछः

(क) हस्ताक्षरको सिर्जना सम्बन्धी डाटा र प्रमाणीकरण गर्ने डाटा हस्ताक्षरकर्तासँग मात्र सम्बन्धीत भएको यकिन गर्न सकिने भएमा ।

(ख) हस्ताक्षरको सिर्जना सम्बन्धी डाटा हस्ताक्षर गर्दाको बखतमा हस्ताक्षरकर्ताको नियन्त्रणमा नै रहेको पुष्टि गर्न सकिने भएमा।

(ग) विद्युतिय हस्ताक्षर गरिसकेपछि सम्बन्धीत अभिलेख तथा हस्ताक्षरमा गरिएको परिवर्तन भए नभएको पत्ता लगाउन सकिने भएमा।

(३) जुन व्यक्तिले हस्ताक्षर गरेको वा प्रमाणीकरण गरेको भनिएको हो उक्त विद्युतिय हस्ताक्षर उसैको हो भनि निश्चित गर्ने उद्देश्यको लागि सरकारले आवश्यक प्रकृया तोक्न सक्नेछ।

(४) नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरि विद्युतिय हस्ताक्षर वा विद्युतिय प्रमाणीकरण प्रविधि तथा त्यस्तो हस्ताक्षर गर्ने प्रकृया थप्न वा हटाउन सक्नेछ।

परिच्छेद-४

विद्युतीय अभिलेख सम्प्रेषण, प्राप्ति तथा स्वीकार सम्बन्धी व्यवस्था

११. विद्युतीय अभिलेख उत्पत्तिकर्ताको मानिने: (१) देहायका कुनै अवस्थामा कुनै खास विद्युतीय अभिलेख कुनै उत्पत्तिकर्ताको हो भनी मानिनेछ :-

(क) उत्पत्तिकर्ता आफैले त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख सम्प्रेषण गरेको भएमा,

(ख) त्यस्तो विद्युतीय अभिलेखको सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्न उत्पत्तिकर्ताको तर्फबाट अख्तियारी प्राप्त गरेको व्यक्तिले त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख सम्प्रेषण गरेको भएमा,

(ग) उत्पत्तिकर्ता वा निजको तर्फबाट स्वचालित रूपमा सञ्चालन हुने गरी कार्यक्रम बनाइएको कुनै सूचना प्रणालीबाट त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख सम्प्रेषण गरिएको भएमा।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सम्प्रेषण गरिएको विद्युतीय अभिलेखको सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमको अवस्था विद्यमान भएमा प्रापकले त्यस्तो कुनै विद्युतीय अभिलेख कुनै खास उत्पत्तिकर्ताको हो भन्ने कुरा मानी सोही आधारमा तत्सम्बन्धी कार्य गर्ने अधिकार प्राप्त गर्नेछ।

१२. विद्युतीय अभिलेखको प्राप्ति र सो को जानकारी दिने प्रकृया: (१) उत्पत्तिकर्ताले विद्युतीय अभिलेख पठाउँदाका बखत वा पठाउनु भन्दा अगावै प्रापकलाई सो विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको कुराको सूचना वा भरपाई पठाउन अनुरोध गरेको वा त्यसरी सूचना वा भरपाई पठाउन प्रापक र उत्पत्तिकर्ताका बीचमा सहमति भएको अवस्थामा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेखको प्राप्ति स्वीकार गर्ने सम्बन्धमा उपदफा (२), (३) र (४) का व्यवस्थाहरु लागू हुनेछन्।

(२) विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई कुनै खास ढाँचामा वा कुनै खास तरिकाबाट दिनु पर्ने गरी उत्पत्तिकर्ता र प्रापकबीचमा कुनै सम्झौता नभएको अवस्थामा त्यस्तो सूचना वा भरपाई देहाय बमोजिम दिन सकिनेछ:-

(क) प्रापकबाट स्वचालित वा अन्य कुनै किसिमको सञ्चार माध्यमद्वारा,

(ख) विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको कुरा उत्पत्तिकर्तालाई सङ्केत गर्न पर्याप्त हुने किसिमको प्रापकको कुनै व्यवहारद्वारा।

(३) उत्पत्तिकर्ताले कुनै विद्युतीय अभिलेखको सम्बन्धमा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई प्रापकबाट प्राप्त गरेपछि मात्र निजको हकमा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख बन्धनकारी हुने भनी उल्लेख गरेको अवस्थामा प्रापकबाट त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई प्राप्त नभएसम्म त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख उत्पत्तिकर्ताले पठाएको मानिने छैन।

(४) उत्पत्तिकर्ताले कुनै विद्युतीय अभिलेखको सम्बन्धमा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई प्रापकबाट प्राप्त गरेपछि मात्र निजको हकमा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख बन्धनकारी हुने भनी उल्लेख नगरेको अवस्थामा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख प्राप्तिको सूचना वा भरपाईको सम्बन्धमा उत्पत्तिकर्ता वा प्रापकबीच कुनै समय निर्धारण वा मञ्जुरी नभएको भए तोकिए बमोजिमका समयभित्र उत्पत्तिकर्ताले प्रापकबाट त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई प्राप्त गरिसकेको हुनु पर्नेछ। यसरी प्रापकबाट विद्युतीय अभिलेख प्राप्त भएको सूचना वा भरपाई प्राप्त नभएमा त्यस्तो विद्युतीय अभिलेख उत्पत्तिकर्ताले पठाएको मानिने छैन।

(५) विद्युतीय अभिलेखको प्राप्तिको जानकारी दिने अन्य प्रक्रिया तोकिए बमोजिम हुनेछ।

१३. विद्युतीय अभिलेखको सम्प्रेषण र प्राप्तिको समय तथा स्थान: (१) उत्पत्तिकर्ता र प्रापकबीचमा अन्यथा सम्झौता भएकोमा बाहेक कुनै विद्युतीय अभिलेख उत्पत्तिकर्ताको नियन्त्रणबाहिरको सूचना प्रणालीमा प्रवेश गरेपछि त्यस्तो विद्युतीय अभिलेखको सम्प्रेषण भएको मानिनेछ।

(२) उत्पत्तिकर्ता र प्रापकबीचमा अन्यथा सम्झौता भएकोमा बाहेक कुनै विद्युतीय अभिलेखको प्राप्तिको समय तोकिए बमोजिम निर्धारण गरिनेछ।

(३) उत्पत्तिकर्ता र प्रापकबीचमा अन्यथा सम्झौता भएकोमा बाहेक कुनै विद्युतीय अभिलेखलाई उत्पत्तिकर्ताको व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थानबाट सम्प्रेषण गर्नु पर्ने र प्रापकको व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थानमा प्राप्त हुनु पर्ने भनी मानिनेछ।

स्पष्टीकरण: यस उपदफाको प्रयोजनको लागि “व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थान” भन्नाले,-

(क) उत्पत्तिकर्ता वा प्रापकको एकभन्दा बढी व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थान रहेको अवस्थामा सम्बन्धीत कारोबारसँग सम्बद्ध रहेको व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थान सम्झनु पर्छ।

(ख) उत्पत्तिकर्ता वा प्रापकको कुनै व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थान नभएको अवस्थामा निजको बसोबासको स्थानलाई नै निजको व्यवसाय सञ्चालन हुने स्थान सम्झनु पर्छ।

१४. विद्युतीय माध्यममा सम्पन्न करारको कानुनी मान्यता हुने : यस ऐनको तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियममा उल्लेखित प्रावधानहरूको अधिनमा रहि विद्युतीय माध्यम प्रयोग भई सम्पन्न भएको करारलाई कानुनी मान्यता हुनेछ।

परिच्छेद-५

नियन्त्रक तथा प्रमाणीकरण निकाय सम्बन्धी व्यवस्था

१५. नियन्त्रक तथा अन्य कर्मचारीको नियुक्ति: (१) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिए बमोजिम योग्यता पुगेको नेपाल सरकारको सम्बन्धित बिषयको राजपत्राङ्कित प्रथम श्रेणीको अधिकृत कर्मचारीलाई प्रमाणीकरण नियन्त्रक तोक्न सक्नेछ।

(२) नेपाल सरकारले यस ऐन बमोजिम नियन्त्रकले गर्नु पर्ने काममा सहयोग पुर्याउन आवश्यकता अनुसार उप-नियन्त्रक र अन्य कर्मचारीहरु खटाउन वा नियुक्ति गर्न सक्नेछ। यसरी खटाइएका वा नियुक्ति भएका कर्मचारीहरुले नियन्त्रकको निर्देशन तथा नियन्त्रणमा रही काम गर्नेछन्।

१६. **नियन्त्रकको काम, कर्तव्य र अधिकार**: नियन्त्रकको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई इजाजतपत्र प्रदान गर्ने,
- (ख) प्रमाणीकरण गर्ने निकायको काम कारबाहीको सुपरिवेक्षण र रेखदेख गर्ने,
- (ग) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले डिजिटल हस्ताक्षरको सम्पुष्टि गर्ने सम्बन्धमा कायम गर्नु पर्ने स्तरहरु निर्धारण गर्ने,
- (घ) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले आफ्नो कारोबार सञ्चालन गर्दा पालन गर्नु पर्ने शर्त निर्धारण गर्ने,
- (ङ) प्रमाणपत्रको ढाँचा र त्यसभित्र समाविष्ट हुनु पर्ने विषय वस्तुको निर्धारण गर्ने,
- (च) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले ग्राहकसँग व्यवहार गर्दा अपनाउनु पर्ने प्रक्रिया निर्धारण गर्ने,
- (छ) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले यस ऐन बमोजिम प्रकट गरेका सूचनाहरुको अभिलेख खडा गरी सार्वजनिक रूपमा पहुँचयोग्य हुने गरी कम्प्युटर तथ्याङ्क आधारको व्यवस्था गर्ने र सो तथ्याङ्क आधारलाई अद्यावधिक गर्ने,
- (ज) तोकिए बमोजिमको अन्य काम गर्ने।
- (झ) विद्युतीय माध्यममा रहेको प्रमाणको परिक्षण गरि प्रमाणित गर्ने।

१७. **इजाजतपत्र प्राप्त गर्नु पर्ने** : कसैले पनि यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त नगरी प्रमाणीकरण गर्ने निकायको काम गर्न वा गराउन हुँदैन।

१८. **इजाजतपत्र प्राप्त गर्न निवेदन दिनु पर्ने**: (१) यस ऐन बमोजिम प्रमाणपत्र जारी गरी प्रमाणीकरण गर्ने निकायको काम गर्न तोकिए बमोजिमको योग्यता पुगेको इच्छुक व्यक्तिले प्रमाणीकरण गर्ने इजाजतपत्र प्राप्त गर्नका लागि तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तोकिए बमोजिमको दस्तुर संलग्न गरी नियन्त्रक समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दिइने निवेदन साथ निवेदकले देहायका कागजातहरु समेत संलग्न गर्नु पर्नेछः-

- (क) प्रमाणीकरण सम्बन्धी विवरण,
- (ख) निवेदकको पहिचान तथा सनाखतको पुष्टि हुने किसिमका कागजातहरु,
- (ग) वित्तीय स्रोत, जनशक्ति तथा आवश्यक अन्य सुविधा खुल्ने कागजातहरु,
- (घ) तोकिए बमोजिमका अन्य कागजातहरु।

(३) नियन्त्रकले आवश्यक ठानेमा प्रमाणीकरण गर्ने निकायको रूपमा निवेदकले काम गर्न सक्ने वा नसक्ने सम्बन्धमा निवेदकको उपयुक्तता जाँच गर्न निवेदकसँग आवश्यक थप कागजात तथा विवरण माग गर्न सक्नेछ। यसरी आवश्यक थप कागजात तथा विवरण माग गरिएमा निवेदकले त्यस्ता कागजात तथा विवरण दाखिला नगरेसम्म निजको निवेदन उपर कुनै कारबाही गरिने छैन।

१९. **प्रमाणीकरण गर्ने निकायको अन्य काम तथा कर्तव्य:** प्रमाणपत्र जारी गर्ने, निलम्बन गर्ने वा रद्द गर्ने काम बाहेक प्रमाणीकरण गर्ने निकायको अन्य काम तथा कर्तव्य तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२०. **इजाजतपत्र प्रदान गर्ने कार्यविधि:** (१) दफा २१ बमोजिमको निवेदन प्राप्त हुन आएमा नियन्त्रकले निवेदकको योग्यता र तोकिए बमोजिमको वित्तीय तथा भौतिक स्रोत, जनशक्ति तथा अन्य सुविधाहरु निवेदकसँग भए नभएको र निवेदकले पेश गरेका कागजात तथा विवरणहरु उपर समेत विचार गरी निजलाई इजाजतपत्र प्रदान गर्ने वा नगर्ने सम्बन्धमा निवेदन दर्ता भएको दुई महिना (६० दिन) भित्र निर्णय गरी सोको सूचना निजलाई दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्र प्रदान गर्ने सम्बन्धमा निर्णय गर्दा नियन्त्रकले निवेदकसँग भएको सुविधा, वित्तीय तथा भौतिक स्रोतहरुको निरीक्षण गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम निवेदकलाई इजाजतपत्र प्रदान गर्ने गरी नियन्त्रकले निर्णय गरेमा इजाजतपत्रको बहाली अवधि र निवेदकले पालना गर्नु पर्ने शर्तहरु समेत उल्लेख गरी तोकिए बमोजिमको ढाँचामा निवेदकलाई इजाजतपत्र प्रदान गर्नु पर्नेछ।

(४) इजाजतपत्र प्रदान गर्ने सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२१. **इजाजतपत्र नवीकरण गर्नु पर्ने:** (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले प्राप्त गरेको इजाजतपत्र प्रत्येक वर्ष नवीकरण गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्रको नवीकरण गर्न चाहने प्रमाणीकरण गर्ने निकायले तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तोकिए बमोजिमको नवीकरण दस्तुर संलग्न राखी इजाजतपत्रको बहाली अवधि समाप्त हुनुभन्दा कम्तीमा दुई महिना अघि नियन्त्रक समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम नवीकरणको लागि निवेदन पर्न आएमा नियन्त्रकले इजाजतपत्र नवीकरण गर्ने वा नगर्ने भन्ने सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमको प्रक्रिया पूरा गरी इजाजतपत्रको बहाली अवधि समाप्त हुनुभन्दा एक महिना अगावै निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ।

(४) नियन्त्रकले इजाजतपत्र नवीकरण नगर्ने निर्णय गर्दा निवेदकलाई तत्सम्बन्धमा आफ्नो भनाई प्रस्तुत गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ।

२२. **इजाजतपत्र निलम्बन गर्न सक्ने:** (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले इजाजतपत्र प्राप्त गर्नको लागि नियन्त्रक समक्ष पेश गरेको कागजात वा विवरण र वित्तीय तथा भौतिक स्रोत फरक वा झुट्टा भएमा वा कारोबार सञ्चालन गर्दा पालन गर्नु पर्ने शर्तको पालना नगरेमा वा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको उल्लंघन गरेको पाइएमा नियन्त्रकले तत्सम्बन्धमा जाँचबुझ पूरा नभएसम्मका लागि प्रमाणीकरण गर्ने निकायको इजाजतपत्र निलम्बन गर्न सक्नेछ।

तर त्यसरी इजाजतपत्र निलम्बन गर्नु अघि प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई आफ्नो सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ।

(२) इजाजतपत्र निलम्बन गर्ने सम्बन्धी अन्य कार्यविधि र तत्सम्बन्धी व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२३. **इजाजतपत्र रद्द गर्न सक्ने:** (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकायको काम कारबाहीका सम्बन्धमा तोकिए बमोजिमको रीत पुर्याई भएको जाँचबुझबाट देहायका कुनै कुरा हुन गएको देखिएमा नियन्त्रकले यस ऐन बमोजिम जारी गरेको इजाजतपत्र जुनसुकै बखत रद्द गर्न सक्नेछ :-

- (क) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम अन्तर्गत पालन गर्नु पर्ने दायित्व प्रमाणीकरण गर्ने निकायले पालना नगरेकोमा,
- (ख) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले इजाजतपत्र प्राप्त गर्नको लागि निवेदन दिंदाका बखत वा इजाजतपत्र नवीकरणको लागि निवेदन दिंदाका बखत झुट्टा वा गलत विवरण तथा कागजात दाखिला गरेको देखिएकोमा,
- (ग) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले सार्वजनिक हित वा राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई प्रतिकूल असर पर्ने किसिमबाट कारोबार सञ्चालन गरेकोमा,
- (घ) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम अन्तर्गत कसूर ठहरिने कुनै काम गरेकोमा,

(२) उपदफा (१) बमोजिम नियन्त्रकले इजाजतपत्र रद्द गर्नु अघि प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब मौका दिनु पर्नेछ।

(३) इजाजतपत्र रद्द गर्ने सम्बन्धी अन्य कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२४. **इजाजतपत्र निलम्बन वा रद्द गरिएको सूचना:** (१) नियन्त्रकले दफा २२ वा २३ बमोजिम कुनै प्रमाणीकरण गर्ने निकायको इजाजतपत्र निलम्बन वा रद्द गर्ने गरी गरेको निर्णयको सूचना त्यस्तो प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई लिखित रुपमा दिनु पर्नेछ र त्यस्तो सूचना आफ्नो कम्प्युटर तथ्याङ्क आधारमा राखी विद्युतीय स्वरुपमा समेत प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

(२) नियन्त्रकले इजाजतपत्र निलम्बन वा रद्द गरेको निर्णयको सूचना नेपाली र अंग्रेजी भाषाका कम्तीमा दुईवटा राष्ट्रिय दैनिक पत्रिकामा दुई पटकसम्म प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

तर त्यस्तो सूचना प्रकाशन नभएको कारणबाट नियन्त्रकले दफा २२ वा २३ बमोजिम इजाजतपत्र निलम्बन वा रद्द गर्ने गरी गरेको निर्णय उपर कुनै असर पर्ने छैन।

२५. **प्रमाणीकरण गर्ने विदेशी निकायलाई मान्यता दिन सक्ने:** (१) नियन्त्रकले कुनै विदेशी मुलुकको कानून बमोजिम प्रमाणपत्र जारी गर्ने इजाजतपत्र प्राप्त गरेको प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई नेपाल सरकारको पूर्व स्वीकृति लिई नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी तोकिए बमोजिमको शर्त पालना गर्ने गरी मान्यता दिन सक्नेछ। यसरी मान्यता प्राप्त गरेको प्रमाणीकरण गर्ने विदेशी निकायले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम अन्तर्गत नेपाल राज्यमा प्रमाणपत्र जारी गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा उल्लेख भए बमोजिम प्रमाणीकरण गर्ने विदशी निकायलाई मान्यता दिँदा अपनाउनु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२६. **नियन्त्रकले निर्देशन जारी गर्न सक्ने:** प्रमाणीकरण गर्ने निकायले प्रमाणपत्र जारी गर्ने सम्बन्धमा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम पूरा गर्नु पर्ने दायित्वहरु पालन गर्न लगाउन नियन्त्रकले समय समयमा निर्देशन जारी गर्न सक्नेछ। यसरी जारी गरिएको निर्देशनको पालना गर्नु प्रमाणीकरण गर्ने निकायको कर्तव्य हुनेछ।

२७. **नियन्त्रकले अधिकार प्रत्यायोजन गर्न सक्ने:** नियन्त्रकले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बमोजिम आफुले गर्नु पर्ने काम गर्न आफुलाई प्राप्त अधिकारमध्ये सबै वा केही अधिकार आफ्नो मातहतका कुनै अधिकृत कर्मचारीले प्रयोग गर्न पाउने गरी प्रत्यायोजन गर्न सक्नेछ।

२८. **नियन्त्रकले जाँचबुझ गर्न सक्ने:** (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकाय वा अन्य सम्बन्धीत व्यक्तिबाट यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमको पालना नभएको भन्ने कुरामा नियन्त्रक विश्वस्त भएमा नियन्त्रक आफैले वा अन्य कुनै अधिकृत कर्मचारीद्वारा तत्सम्बन्धमा आवश्यक जाँचबुझ गर्न गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको जाँचबुझमा सहयोग पुर्याउनु प्रमाणीकरण गर्ने निकायको कर्तव्य हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गरिने जाँचबुझको सम्बन्धमा नियन्त्रक वा अन्य कुनै अधिकृत कर्मचारीले अपनाउनु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

२९. **प्रमाणीकरण गर्ने निकायको कार्य सम्पादन परीक्षण:** (१) नियन्त्रकले प्रत्येक वर्ष प्रमाणीकरण गर्ने निकायको कार्य सम्पादनको परीक्षण गर्न गराउन सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कार्य सम्पादन परीक्षण गर्नको लागि नियन्त्रकले कम्प्युटर सुरक्षणमा विशेषज्ञता हासिल गरेका मान्यताप्राप्त लेखा परीक्षक वा कम्प्युटर विशेषज्ञलाई नियुक्त गर्न सक्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम गरिएको कार्य सम्पादन परीक्षणको प्रतिवेदन नियन्त्रकले आफ्नो कम्प्युटर तथ्याङ्क आधारमा राखी विद्युतीय स्वरूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

(४) कार्य सम्पादन परीक्षण गर्ने परीक्षकको योग्यता, पारिश्रमिक र परीक्षणको कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(५) नियन्त्रकले प्रमाणीकरण गर्ने निकायको सेवा स्तर निर्धारण गरी सोको सूचना सर्वसाधारणको जानकारीको लागि सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नुपर्नेछ।

३०. **नियन्त्रकले कम्प्युटर र तथ्याङ्कमा पहुँच पाउने:** (१) कसैले यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको उल्लंघन गरेको छ भन्ने शङ्का गर्नु पर्ने मनासिब कारण भएमा कुनै पनि कम्प्युटर प्रणाली, उपकरण, यन्त्र, तथ्याङ्क, सूचना प्रणाली वा त्यस्तो प्रणालीसँग जोडिएको कुनै पनि सामग्रीमा पहुँच पाउने अधिकार नियन्त्रकलाई हुनेछ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि नियन्त्रकले कुनै पनि कम्प्युटर प्रणाली, उपकरण, यन्त्र, तथ्याङ्क, सूचना प्रणाली वा त्यस्तो सूचना प्रणालीसँग जोडिएको कुनै पनि सामग्रीको धनी वा अन्य जिम्मेवार व्यक्तिलाई निजले आवश्यक ठानेको प्राविधिक वा अन्य सहायता उपलब्ध गराउन निर्देशन दिन सक्नेछ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम दिएको निर्देशन पालना गर्नु सम्बन्धीत व्यक्तिको कर्तव्य हुनेछ।

३१. **अभिलेख राख्नु पर्ने:** (१) यस ऐन बमोजिम जारी गरिएका सम्पूर्ण प्रमाणपत्रहरूको अभिलेख नियन्त्रकले राख्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) को प्रयोजनको लागि डिजिटल हस्ताक्षरको गोपनीयता र सुरक्षालाई सुनिश्चित गर्न नियन्त्रकले देहायका कार्यहरू गर्नेछः-

(क) कम्प्युटर सुरक्षण प्रणाली उपयोग गर्ने,

(ख) डिजिटल हस्ताक्षरको गोपनीयता र अखण्डतालाई सुनिश्चित गर्न सुरक्षण कार्यविधि लागू गर्ने,

(ग) तोकिए बमोजिमको स्तरको पालना गर्ने।

(३) नियन्त्रकले सबै सार्वजनिक साँचोहरूको एउटा कम्प्युटर प्रणालीमा आबद्ध कम्प्युटर डाटा आधार अद्यावधिक रूपमा कायम गरी राख्नु पर्नेछ।

(४) डिजिटल हस्ताक्षर सम्पुष्टि गर्ने प्रयोजनको लागि सार्वजनिक साँचो उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्ने कुनै पनि व्यक्तिलाई नियन्त्रकले सार्वजनिक साँचो उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

३२. प्रमाणीकरण गर्ने निकायले प्रमाणपत्र जारी गर्न सक्ने: यस ऐन बमोजिम इजाजतपत्र वा मान्यता प्राप्त गरेको प्रमाणीकरण गर्ने निकायले मात्र डिजिटल हस्ताक्षर प्रमाणपत्र जारी गर्न सक्नेछ।

३३. प्रमाणपत्र प्राप्त गर्नको लागि निवेदन दिनु पर्ने : (१) प्रमाणपत्र प्राप्त गर्न चाहने कुनै पनि व्यक्तिले तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तोकिए बमोजिमको शुल्क तथा विवरणहरू समेत संलग्न गरी प्रमाणीकरण गर्ने निकाय समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको निवेदन पर्न आएमा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले तोकिए बमोजिमको कार्यविधि पूरा गरी निवेदन प्राप्त भएको एक महिनाभित्र निवेदकलाई प्रमाणपत्र जारी गर्ने वा नगर्ने भन्ने सम्बन्धमा निर्णय गरिसक्नु पर्नेछ।

(३) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले उपदफा (२) बमोजिम प्रमाणपत्र जारी गर्ने निर्णय गरेमा सात दिनभित्र आफ्नो हस्ताक्षर सहित तोकिए बमोजिमको ढाँचामा तोकिए बमोजिमको विवरण समावेश भएको प्रमाणपत्र जारी गर्नु पर्नेछ र प्रमाणपत्र जारी नगर्ने निर्णय गरेमा सोको कारण सहितको सूचना सात दिनभित्र निवेदकलाई दिनु पर्नेछ।

३४. प्रमाणपत्र निलम्बन गर्न सक्ने: (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकायले देहायका अवस्थामा प्रमाणपत्र निलम्बन गर्न सक्नेछ :-

(क) प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने ग्राहक वा त्यस्तो ग्राहकको तर्फबाट अख्तियारी पाएको व्यक्तिले सो प्रमाणपत्रको निलम्बनको लागि अनुरोध गरेमा,

(ख) तोकिए बमोजिम सार्वजनिक हित विपरीत हुने अवस्थामा प्रमाणपत्रलाई निलम्बन गर्न आवश्यक भएमा,

(ग) प्रमाणपत्र जारी गर्दा यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा लेखिएको कुराको पालना नभएको कारणबाट त्यस्तो प्रमाणपत्र माथि भर पर्ने व्यक्तिहरूका लागि उल्लेखनीय हानि नोक्सानी हुनसक्ने देखिएमा सो कुराको कारण खुलाई त्यस्तो प्रमाणपत्र निलम्बन गर्न नियन्त्रकले निर्देशन दिएमा।

(२) प्रमाणपत्रको निलम्बन र निलम्बनको फुकुवा गर्ने सम्बन्धी आधार र कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३५. प्रमाणपत्र रद्द गर्न सक्ने: (१) नियन्त्रक वा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले देहायका अवस्थामा प्रमाणपत्र रद्द गर्न सक्नेछ :-

- (क) प्रमाणपत्र प्राप्त गर्ने ग्राहक वा त्यस्तो ग्राहकको तर्फबाट अख्तियारी पाएको व्यक्तिले सो प्रमाणपत्र रद्द गरी पाउनको लागि अनुरोध गरेमा,
- (ख) तोकिए बमोजिम सार्वजनिक हित विपरीत हुन अवस्थामा प्रमाणपत्रलाई रद्द गर्न आवश्यक भएमा,
- (ग) ग्राहकको मृत्यु भएमा,
- (घ) ग्राहक कुनै कम्पनी वा सङ्गठित संस्था भए त्यस्तो सङ्गठित संस्था वा कम्पनी प्रचलित कानून बमोजिम दामासाहीमा परेमा, खारेजी वा विघटन भएमा,
- (ङ) प्रमाणपत्र जारी गर्दा पूरा गर्नु पर्ने कुनै शर्त पूरा नभएको प्रमाणित भएमा,
- (च) प्रमाणपत्रमा स्पष्ट पारिएको कुनै आधारभूत तथ्य झुट्टा प्रमाणित भएमा,
- (छ) प्रमाणपत्रको विश्वसनीयतामा तात्त्विक रूपमा असर पर्ने गरी जोडी साँचो सृजना गर्न प्रयोग गरिएको साँचो वा सुरक्षण प्रणालीमा फेरबदल वा काँटछाँट गरिएमा।

(२) प्रमाणपत्र रद्द गर्दा नियन्त्रक वा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले पालना गर्नु पर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ।

३६. **निलम्बन वा रद्द गरिएको सूचना:** (१) दफा ३४ वा ३५ बमोजिम प्रमाणपत्रको निलम्बन वा रद्द गरिएकोमा त्यसरी प्रमाणपत्र रद्द गर्ने वा निलम्बन गर्ने प्रमाणीकरण गर्ने निकाय वा नियन्त्रकले सोको अभिलेख राखी त्यसको सूचना सार्वजनिक रूपमा प्रकाशन गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम निलम्बन वा रद्द गरिएको सूचना यथाशीघ्र ग्राहकलाई दिनु पर्ने दायित्व प्रमाणीकरण गर्ने निकायको वा अवस्था अनुसार नियन्त्रकको हुनेछ।

परिच्छेद-६

ग्राहकको काम, कर्तव्य र अधिकार

३७. **जोडी साँचो सृजना गर्ने:** (१) प्रमाणीकरण गर्ने निकायबाट जारी गरिएको र ग्राहकद्वारा स्वीकार गरिएको प्रमाणपत्रमा सूचीकृत गरिनु पर्ने सार्वजनिक साँचो समावेश भएको जोडी

साँचो ग्राहकले नै सृजना गर्नु पर्ने भएमा ग्राहकले त्यस्तो जोडी साँचो सृजना गर्दा सुरक्षित एसिमेट्रिक क्रिप्टो सिस्टमको प्रयोग गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि जोडी साँचो सृजना गर्ने प्रयोग गर्नु पर्ने सुरक्षण प्रणालीको सम्बन्धमा ग्राहक र प्रमाणीकरण गर्ने निकायका बीचमा कुनै सम्झौता भएको वा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले कुनै खास प्रणालीलाई स्वीकृत गरेको अवस्थामा त्यसरी सम्झौता भएको वा स्वीकृत गरेको सुरक्षण प्रणाली प्रयोग गर्नु ग्राहकको कर्तव्य हुनेछ।

३८. **प्रमाणपत्र स्वीकार गर्ने** : (१) देहायका अवस्थामा ग्राहकले प्रमाणपत्र स्वीकार गरेको मानिनेछ :-

- (क) निजले सो प्रमाणपत्र प्रकाशन गरेमा वा प्रकाशनको लागि एक वा एकभन्दा बढी व्यक्तिहरूलाई अख्तियारी प्रदान गरेमा, वा
- (ख) निजले सो प्रमाणपत्रलाई स्वीकार गरेको छ भनी विश्वास गर्न सकिने कुनै आधार भएमा।

(२) प्रमाणपत्रलाई स्वीकार गरेको भएमा सो कारणबाट ग्राहकले सो प्रमाणपत्रमा उल्लेख भएको कुनै सूचनामाथि भर पर्ने व्यक्तिलाई देहायका कुराहरूको प्रत्याभूति गरेको मानिनेछ :-

- (क) ग्राहकले प्रमाणपत्रमा सूचीकृत गरिएको सार्वजनिक साँचोसँग सङ्गति राख्ने निजी साँचो धारण गर्ने अख्तियारी पाएको,
- (ख) प्रमाणपत्र जारी गर्ने सिलसिलामा ग्राहकले प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई उपलब्ध गराएको सम्पूर्ण सूचना तथा जानकारी सही र दुरुस्त भएको तथा प्रमाणपत्रमा समाविष्ट भएका सूचनासँग सम्बद्ध सबै तथ्यहरू सत्य भएको, र
- (ग) ग्राहकलाई जानकारी भएसम्म वा निजले जानेबुझेसम्म प्रमाणपत्रमा उल्लेख भएका सूचना सत्य र दुरुस्त भएको।

३९. **निजी साँचोलाई सुरक्षित साथ राख्नु पर्ने**: (१) प्रत्येक ग्राहकले आफूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रमा सूचीकृत गरिएको सार्वजनिक साँचोसँग सङ्गति राख्ने निजी साँचोलाई सुरक्षित राख्ने होशियारी अपनाउनु पर्नेछ र ग्राहकको डिजिटल हस्ताक्षर सृजना गर्ने अख्तियारी नपाएको कुनै पनि व्यक्तिलाई त्यस्तो साँचो बारे जानकारी हुन दिनबाट रोक्न आवश्यक सबै उपायहरू अवलम्बन गर्नु पर्नेछ।

(२) ग्राहकको निजी साँचो बारे कुनै कारणबाट कतै जानकारी गराएको भएमा वा सो साँचोमा कुनै काँटछाँट हुन गएमा ग्राहकले सोको सूचना यथाशीघ्र प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई दिनु पर्नेछ र त्यस्तो सूचना प्राप्त हुन आएमा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले तुरुन्त सो प्रमाणपत्र निलम्बन गर्नु पर्नेछ।

(३) यस ऐन बमोजिम प्रमाणपत्र निलम्बन भएमा त्यस्तो निलम्बन अवधिभर यो दफा बमोजिम निजी साँचो सुरक्षित राख्नु ग्राहकको कर्तव्य हुनेछ।

४०. **निजी साँचो नियन्त्रक समक्ष दाखिला गर्नु पर्ने:** (१) नेपाल राज्यको सार्वभौमिकता वा अखण्डताको रक्षा गर्न वा मित्रराष्ट्रहरूसँगको मैत्रीपूर्ण सम्बन्धलाई कायम राख्न, शान्ति सुरक्षा कायम राख्न, प्रचलित कानून बमोजिम कसूर ठहर्ने कुनै कार्य हुनबाट रोक्न वा तोकिए बमोजिमको अन्य अवस्थामा नियन्त्रकले कुनै ग्राहकलाई कारण खुलाई निजी साँचो आफूसमक्ष दाखिला गर्न आवश्यक ठानी निर्देशन दिएमा त्यस्तो ग्राहकले सो निजी साँचो तुरुन्त नियन्त्रक समक्ष दाखिला गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दाखिला भएको निजी साँचो बारे नियन्त्रकले कुनै पनि अनधिकृत व्यक्तिलाई जानकारी गराउन हुँदैन।

परिच्छेद-७

विद्युतीय शासन

४१. **विद्युतीय माध्यमबाट सार्वजनिक सेवा प्रदान गर्न सकिने :** (१) सरकारी निकायले आफूले प्रदान गर्ने सार्वजनिक सेवाहरू तोकिएको प्रकृया पूरा गरी विद्युतीय माध्यमबाट उपलब्ध गराउन सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि यो ऐन लागू भएको एक वर्ष भित्र नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरि तोकेका सार्वजनिक सेवाहरू सम्बन्धीत निकायहरूले तोकिएको समयवाधि भित्र विद्युतीय माध्यमबाट उपलब्ध गराउन सुरु गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमका सेवाहरू नेपाल सरकारको केन्द्रीय वेबपोर्टल मार्फत समेत प्रदान गर्नु पर्नेछ।

(३) सरकारी निकायले अन्य सरकारी निकाय, सार्वजनिक निकाय, नागरिक वा व्यवसायहरूसँग कुनैपनि कारोबार तथा कामकारवाही गर्दा विद्युतिय माध्यमबाट गर्न सक्नेछन्।

(४) यस दफा बमोजिमका सार्वजनिक सेवाहरू उपलब्ध गराउने प्रयोजनार्थ नागरिकको पहिचान राष्ट्रिय परिचय पत्रको आधारमा गर्न सकिनेछ।

४२. सार्वजनिक सेवाका लागि विद्युतिय माध्यमबाट आवेदन दिन सकिने : (१) सरकारी निकायमा सेवाग्राहीले आफूले चाहेको सेवा प्राप्त गर्नका लागि विद्युतिय माध्यमबाट आवेदन दिनसक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिम आवेदन गर्दा सेवाग्राहीले तोकिए बमोजिमको प्रकृया पूरा गर्नुपर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम प्राप्त आवेदन बमोजिमको सेवा सरकारी निकायले सकभर विद्युतिय माध्यमबाट नै उपलब्ध गराउनु पर्नेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम आवेदन प्राप्त भएपछि सरकारी निकायले सो आवेदनको प्राप्त र सो सेवा सम्बन्धी कारवाहीको प्रकृया, लाग्ने समय, सम्बन्धीत फाँट र अधिकारी सम्बन्धी जानकारी आवेदकलाई उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।

४३. सूचनाहरू डिजिटल स्वरूपमा राख्नुपर्ने : (१) प्रत्येक सरकारी निकायले आफूसँग सम्बन्धीत तथा आफूले उपलब्ध गराउने सेवा तथा सम्बन्धीत निकाय सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका सूचनाहरू डिजिटल स्वरूपमा राख्नुपर्नेछ।

(२) उपदफा १ बमोजिमको सूचना डिजिटल स्वरूपमा राख्दा तोकिए बमोजिमको सुरक्षा प्रक्रिया पुरा गर्नुपर्नेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम तयार गरिएका, सरकारी निकायमा प्राप्त हुने तथा सरकारी निकायमा रहेका व्यक्तिगत प्रकृतिका विवरणहरूलाई सरकारी निकायले तोकिएको मापदण्ड अनुसार गोपनियता कायम रहने गरी संरक्षण गरि राख्नुपर्नेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमका सूचनाहरू समयवद्धरूपमा पुनः प्रयोग गर्न मिल्ने ढाँचा प्रकाशन गर्ने तथा अभिलेख गर्नु पर्नेछ। प्रकाशन तथा अभिलेखीकरण प्रकृया तोकिएबमोजिम हुनेछ।

४४. विद्युतीय स्वरूपमा सरकारी कागदपत्रहरू प्रकाशन गर्न सकिने : (१) नेपाल सरकारले प्रचलित कानून बमोजिम नेपाल राजपत्रमा प्रकाशन गर्नु पर्ने अध्यादेश, ऐन, नियम,

विनियम, गठन आदेश, सूचना वा अन्य विषयलाई विद्युतीय स्वरूपमा प्रकाशन गर्न सकिनेछ।

(२) सरकारी निकाय वा सार्वजनिक संस्था वा नेपाल राज्यभित्र कारोबार गर्ने बैङ्क वा वित्तीय संस्थामा प्रचलित कानून बमोजिम फाइलिङ्ग गर्नु पर्ने कुनै फाराम, निवेदन वा अन्य कुनै कागजात वा सृजना गर्नु पर्ने वा सुरक्षित राख्नु पर्ने वा संरक्षण गर्नु पर्ने कुनै अभिलेख वा जारी गर्नु पर्ने वा दिनु पर्ने कुनै इजाजतपत्र वा अनुमतिपत्र वा स्वीकृति वा प्रमाणपत्र वा भुक्तानी लिनु पर्ने कुनै रकमलाई विद्युतीय स्वरूपमा पनि फाइलिङ्ग गर्न, सृजना गर्न, सुरक्षित राख्न वा संरक्षण गर्न वा जारी गर्न वा प्रदान गर्न वा विद्युतीय सञ्चार माध्यम मार्फत भुक्तानी लिन दिन सकिनेछ ।

४५. **मापदण्ड बमोजिमको सूचना प्रविधि प्रणाली प्रयोग गर्नुपर्ने:** (१) सरकारी निकायले प्रयोग गर्ने सूचना प्रविधि प्रणालीहरू तोकिए बमोजिमको मापदण्ड अनुसार हुनु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मापदण्डले सरकारी निकायका सूचना प्रविधि प्रणाली बीच अन्तर सञ्चालन सुनिश्चित गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको सफ्टवेयर तथा एप्लीकेशन प्रयोग गर्दा यस ऐनको परिच्छेद १० बमोजिम सूचना सुरक्षाको प्रत्याभूत गर्नुपर्नेछ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम मापदण्ड अनुसारको प्रणालीको बिकास नगरेमा विभागको सिफारिसमा मन्त्रालयले सम्बन्धित सरकारी निकायको केन्द्रिय निकायमा लेखि पठाउन सक्नेछ।

४६. **सरकारी निकायले आफ्नो वेबसाइट संचालनमा ल्याउनुपर्ने :** (१) प्रत्येक सरकारी निकायले सेवाग्राहिहरूलाई आफ्नो सेवा प्रदान गर्ने उद्देश्यले आफ्नो वेबसाइट सञ्चालनमा ल्याउनुपर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सञ्चालन गरिएको सरकारी वेबसाइटको डिजाइन, विकास तथा सञ्चालनको मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ।

४७. **विद्युतीय माध्यमबाट सूचनाको हक हुने :** प्रत्येक सरकारी निकायले सूचनाको हकसम्बन्धी ऐन, २०६३ अन्तर्गत नागरिकलाई प्राप्त हुने सूचनाहरू नागरिकले विद्युतीय माध्यमबाट माग गरेमा सोहि माध्यमबाट उपलब्ध गराउनुपर्नेछ।

४८. विद्युतिय माध्यमबाट शासन प्रक्रियामा नागरिकको सहभागीता सुनिश्चित गर्नुपर्ने : (१) नेपाल सरकार, संघीय संसद र प्रादेशिक संसदले कानून तर्जुमा, अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरिने राष्ट्रिय महत्वका सन्धि, महासन्धि तथा सम्झौताहरूमा अन्तिम निर्णयमा पुग्नुअघि नागरिक स्तरमा विद्युतीय माध्यमबाट पृष्ठपोषण लिनु पर्नेछ।

तर, कुनै संवेदनशील विषयको हकमा नेपाल सरकारको निर्णय बमोजिम हुनेछ।

४९. सामाजिक संजालको प्रयोग : (१) सरकारी निकायले आफ्ना सेवा तथा सूचना सामाजिक सञ्जाल मार्फत प्रदान गर्न सक्नेछन्।

(२) उपदफा (१) बमोजिम सामाजिक संजालको प्रयोग तोकिए बमोजिम गर्नु पर्नेछ।

(३) सार्वजनिक निकायमा कार्यरत पदाधिकारी वा कर्मचारीले आफु कार्यरत निकायको सामाजिक सञ्जालको प्रयोग गरी दुरुपयोग गरेको पाईएमा त्यस्तो पदाधिकारी वा कर्मचारीलाई प्रचलित कानून बमोजिम विभागिय सजाय हुनेछ ।

५०. एकीकृत विद्युतीयसेवा केन्द्र स्थापना गर्नुपर्ने : (१) बिद्युतिय माध्यमबाट प्रदान गरिने सार्वजनिक सेवाहरू उपलब्ध गराउन प्रत्येक स्थानिय तहमा कम्तिमा एक वटा विद्युतिय सेवा केन्द्र स्थापना गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) वमोजिमको एकीकृत विद्युतिय सेवा केन्द्र स्थापना तथा सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद-८

डोमेन नाम दर्ता तथा व्यवस्थापन

५१. डोमेन नाम दर्ता गर्नु पर्ने : (१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले .np डोमेनमा नाम दर्ता गराउदा नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरि तोकेको निकायमा तोकिए बमोजिमको दस्तुर बुझाई गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम दर्ता भएको डोमेन नाम अरु कसैले प्रयोग गर्दा आफ्नो नाममा नामसारी गराई वा प्रयोगको निमित्त लिखित रूपमा स्वीकृति लिएरमात्र गर्नु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम दर्ता भएका डोमेन नामहरूसँग झुक्किने किसिमले मिल्दोजुल्दो हुने गरी डोमेन नाम दर्ता गर्न वा गराउन हुँदैन ।

(४) सरकारी कार्यालयले आफ्नो कार्यालयको डोमेन नेम .gov.np अन्तरगत दर्ता गर्नुपर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) बमोजिम दर्ता भएको डोमेन नाम प्रत्येक दुई वर्षमा तोकिए बमोजिमको दस्तुर वुझाई नविकरण गर्नु पर्नेछ।

(६) डोमेन नाम सञ्चालन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

५२. डोमेन नाम सुरक्षित रहने : (१) देहाय बमोजिमका नामहरु दोश्रो र तेश्रो तहका डोमेन नामहरुको लागि सुरक्षित रहनेछन् :

(क) प्रचलित कानून बमोजिम कुनै कम्पनीको नाममा दर्ता गरिएको ट्रेडनामहरु

(ख) भौगोलिक तथा पर्यटकिय स्थलहरुको नामहरु

(ग) पुरातत्विक तथा धार्मिक महत्वका नामहरु

(घ) राष्ट्रियरूपमा ख्याति प्राप्त नामहरु

(ङ) सरकारी संस्थाहरुको नामहरु

(च) अन्तराष्ट्रिय गैर सरकारी संस्थाहरुको नामहरु

(छ) नेपाल सरकारले तोकेका अन्य नामहरु

(२) उपदफा (१) बमोजिमका डोमेन नामहरु खण्ड (क), (घ) र (ङ) बमोजिमका नामहरु सम्बन्धीत संस्थाको प्रयोगमा मात्र र अन्यको हकमा नेपाल सरकारले तोकेको निकायको स्वीकृति लिई प्रयोग गर्न पाईनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमकासुरक्षित नामहरुसँग झुक्किने किसिमले मिल्दोजुल्दो वा उक्त नामको महत्वलाई अवमूल्यन गर्ने किसिमले डोमेन नाम दर्ता गर्न वा गराउन हुँदैन ।

५३. अन्य डोमेन नामको प्रयोग: यस परिच्छेदमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएता पनि तोकिए बमोजिम कुनै राष्ट्रिय तथा राष्ट्र भाषामा डोमेन नाम दर्ता तथा प्रयोग गर्न बाधा पुगेको मानिने छैन ।

५४. अवश्यक निर्देशन दिन सक्ने: डोमेन नामको सञ्चालनलाई भरपर्दो र सुरक्षित बनाउनको लागि विभागले डोमेन नाम प्रणाली सञ्चालकलाई आवश्यक निर्देशन गिन सक्नेछ।

परिच्छेद ९

सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसाय

५५. सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसाय दर्ता गर्नु पर्ने: (१) सूचना प्रविधि सम्बन्धीतोकिए बमोजिमका व्यवसाय गर्न चाहने कुनै व्यक्ति वा संस्थाले व्यवसाय सञ्चालन गर्न पूर्व विभागमा दर्ता गर्नु पर्नेछ।

(२) यस ऐन लागु हुनु पूर्व सञ्चालनमा रहेका सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसाय गरिरहेका कुनै व्यक्ति वा संस्थाले यो ऐन लागु भएको मितिले ६ महिना भित्र विभागमा दर्ता गराउनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दर्ता भएका व्यवसायहरूलाई विभागले तोकिए बमोजिम दर्ता प्रमाणपत्र दिनेछ।

(४) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दर्ता भएका व्यक्ति तथा संस्थाले आफुले गरेका कामको बार्षिक प्रतिवेदन र लेखा परिक्षण प्रतिवेदन आर्थिक बर्ष समाप्त भएको तीन महिना भित्र विभागमा पेश गर्नु पर्नेछ।

(५) उपदफा (३) बमोजिमको समयावधिभित्र विवरणपेश गर्न नसक्ने मनासिव कारण सहित निवेदन दिएमा विभागले तिन महिनासम्मको म्याद थप गर्न सक्नेछ।

(६) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दर्ता भएको व्यवसाय प्रत्येक दुई वर्षमा नविकरण गर्नु पर्नेछ।

(७) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दर्ता नभएका कम्पनीले सार्वजनिक निकाय, बैंक तथा वित्तय संस्था तथा तिकिएका अन्य संस्थाहरूमा कारोवार गर्न तथा सेवा दिन पाउने छैनन्।

(८) उपदफा (१) र (२) बमोजिम दर्ता सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

५६. सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसायको वर्गिकरण: (१) विभागले यस ऐन बमोजिम दर्ता भएका सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसाय गर्ने व्यक्ति वा संस्थाको वर्गिकरण गर्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम वर्गिकरण गर्दा विभागले अन्तराष्ट्रिय स्तरमा प्रचलनमा रहेको मापदण्ड वा मन्त्रालयले निर्धारण गरेको मापदण्ड अनुसार गर्नु पर्नेछ ।

५७. सूचना प्रविधि क्षेत्रमा वैदेशिक लगानी: (१) नेपालमा सूचना प्रविधि सम्बन्धी व्यवसाय गर्ने गरि दर्ता भैसकेका वा हुने कम्पनीमा पूर्ण वा आंशिक विदेशी लगानी गर्न सकिनेछ।

तर, नेपाल भित्रको समेत काम गर्ने कम्पनीमा कुल लगानीको पचास प्रतिशत सम्म मात्र विदेशी लगानी गर्न सकिनेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कम्पनीमा ऋण वा सेयर पूँजीको रूपमा विदेशी मुद्रा लागानी भएमा अनुमति प्राप्त व्यक्तिलाई त्यस्तो ऋणको साँवा व्याज भुक्तानी गर्न वा लागानी फिर्ता गर्न आवश्यक विदेशी मुद्रा नेपाल सरकारले प्रचलित दरभाउमा उपलब्ध गराउनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कम्पनीमा विदेशी मुद्रामा आय भएमा, प्रत्येक आर्थिक वर्षमा भएको कूल विदेशी मुद्रामा भएको आयको एक तिहाई रकमको सिमा भित्र पर्ने गरि सो आर्थिक वर्षको प्रचलित कानून बमोजिम करकट्टि गरि हुन आउने कुल नाफाको विदेशी लगानी बराबरको प्रतिशतसम्मको रकम, फिर्ता लान आवश्यक विदेशी मुद्रा नेपाल सरकारले प्रचलित दरभाउमा उपलब्ध गराउनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिमको कम्पनीले उक्त कम्पनीमा काम गर्ने कूल जनशक्तिको १०% सम्म विदेशी जनशक्ति राख्न सक्नेछ।

(५) उपदफा (४) बमोजिमको विदेशी जनशक्तिको हकमा विभागको सिफारिसको आधारमा प्रचलित कानून बमोजिम वर्क पर्मिट लिनु पर्नेछ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको वर्क पर्मिट लिएका विदेशी जनशक्तिलाई नेपाल सरकारले उपयुक्त (Working) प्रवेशाज्ञा प्रदान गर्न सक्नेछ।

(७) उपदफा (१) बमोजिमका कम्पनीको सम्बन्धमा अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

५८. स्वीकृत सूचना प्रविधि सम्बन्धि उपकरण मात्र पैठारी एवं विक्रि वितरण गर्नु पर्ने: (१) नेपाल राज्यभित्र सूचना प्रविधि सम्बन्धि उपकरणहरूको पैठारी एवं विक्रि वितरण गर्दा विभागबाट स्वीकृत मोडेलको उपकरणहरूको मात्र गर्नु पर्नेछ।

तर, यस ऐन लागु हुनु पूर्व उत्पादन भईसकेका वा पैठारी भईसकेका उपकरणहरूको हकमा स्वीकृती लिई रहनु पर्ने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको मोडेलहरू स्वीकृत गर्दा विभागले गुणस्तर, आयु र सुरक्षाको प्रत्याभुति हुने गरि गर्नु पर्नेछ।

(३) सूचना प्रविधि सम्बन्धि उपकरणहरूको विक्रि वितरण सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

परिच्छेद १०

सूचना सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

५९. विद्युतीय स्वरूपमा रहेको वैयक्तिक सूचनाको गोपनियता भंग गर्न नहुने: (१) कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली तथा कम्प्युटर नेटवर्कमा रहेको कुनै पनि व्यक्तिको वैयक्तिक सूचना, सूचना संकलन गर्दा खुलाईएको, प्रयोजन बाहेक अन्य प्रयोजनका लागि प्रयोग, प्रसार तथा आदान प्रदान गर्न पाईने छैन।

तर, सम्बन्धीत व्यक्तिको स्वीकृतिमा अन्य प्रयोजनका लागि प्रयोग, प्रसार तथा आदान प्रदान गर्न बाधा पर्ने छैन ।

(२) कुनै खास प्रयोजनकालागि कानुन बमोजिम संकलन तथा संचय गरिएको वैयक्तिकसूचना संकलन तथा संचयको प्रयोजन समाप्त भएको ३० दिन भित्र नष्ट गरिसक्नुपर्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस दफाको प्रयोजनकालागि वैयक्तिक सूचना भन्नाले कुनै व्यक्तिको परिवार, धर्म, जाति, शिक्षा, वित्तिय कारोबार, व्यवसाय, स्वास्थ्य, अपराध, रोजगारी संग सम्बन्धी विवरण तथा व्यक्तिको पहिचान जनाउने कुनैपनि जानकारी (जस्तै: औठा छाप, आवाज वा तशवीर) बुझ्नुपर्छ ।

६०. सूचना सुरक्षाको प्रत्याभुत गर्नुपर्ने: (१) विद्युतिय स्वरूपमा रहेका सूचना तथा डाटा को आदान प्रदान, प्रशोधन तथा संचय गर्दा गोपनियता, गोप्यता, उपलब्धता र अक्षुण्णताकायम रहने गरिगर्नु पर्नेछ ।

(२) सरकारी, सार्वजनिक, वित्तिय तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी निकायहरुले नेपाल सरकारले तोकेको विवरणहरु अनिवार्य रुपमा इन्क्रिप्सन गरी सुरक्षित राख्नु पर्नेछ।

(३) सरकारी, सार्वजनिक, वित्तिय तथा स्वास्थ्य सम्बन्धी निकायहरुले नेपाल सरकारले तोकेको विवरणहरु प्रशोधन, सम्प्रेषण तथा भण्डारण गर्दा नेपाल राज्य बाहिर नजाने गरी गर्नु पर्नेछ ।

६१. सुरक्षा मापदण्ड अवलम्बन गर्नुपर्ने: (१) सरकारी निकायले कम्प्युटर तथा सूचना प्रणालीको प्रयोग गर्दा तोकिएको सुरक्षा मापदण्ड अवलम्बन गर्नुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अवलम्बन गर्नुपर्ने सुरक्षा मापदण्ड समय समयमा नेपाल सरकारले तोकेबमोजिम हुनेछ । यस्तो सुरक्षा मापदण्ड सवैको जानकारीकालागि राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गर्नुपर्नेछ ।

६२. **बार्षिक सुरक्षा परीक्षण गर्नुपर्ने:** (१) सरकारी तथा सार्वजनिक निकायले प्रयोग गर्ने कम्प्युटर प्रणाली, एप्लीकेशन, नेटवर्क, वेबसाइट, वेबपोर्टल लगायतका प्रणालीको बार्षिक रूपमा सुरक्षा परीक्षण गराउनुपर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सुरक्षा परीक्षण विभागले गर्नेछ।

(३) उपदफा (१) तथा (२) बमोजिम गरेको सुरक्षा परीक्षणकोवार्षिक प्रतिवेदन विभागले मन्त्रालय मार्फत महालेखा परीक्षकको कार्यालयमा पठाउनु पर्नेछ।

६३. **डाटा केन्द्र तथा क्लाउड सेवा सञ्चालन गर्न इजाजतपत्र लिनु पर्ने:** (१) नेपाल राज्य भित्र डाटा केन्द्र तथा क्लाउड सेवा सञ्चालन गर्न चाहने संस्थाले तोकिएको ढाँचामा निवेदन दिई विभागबाट इजाजतपत्र लिनु पर्नेछ।

तर, कुनै संस्थाले आफ्नो नीजि प्रयोजनको लागि मात्र सञ्चालन गर्ने डाटा केन्द्र तथा क्लाउड सेवाको लागि इजाजतपत्र लिनु पर्ने छैन।

(२) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्र प्रदान गर्ने सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त संस्थाको अनुगमन वर्षको कम्तिमा दुई पटक विभागले गर्नु पर्नेछ।

६४. **डाटा केन्द्र वा क्लाउडमा कम्प्युटर प्रणालीहरु राख्नु पर्ने:** (१) सरकारी निकायले कम्प्युटर तथा सूचना प्रणालीहरु यस ऐनको दफा (६२) बमोजिम इजाजतपत्र प्राप्त डाटा केन्द्र क्लाउडमा राखि सञ्चालन गर्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम कम्प्युटर तथा सूचना प्रणालीहरु इजाजतपत्र प्राप्त डाटा केन्द्रमा राखि सञ्चालन नगर्दा हुन सक्ने हानि-नोकसानीको लागि सम्बन्धीत सरकारी निकाय प्रमुख जवाफदेही हुनु पर्नेछ।

६५. **सूचना सुरक्षण अधिकृत तोक्नु पर्ने:** (१) नेपाल सरकारको प्रत्येक केन्द्रिय निकायमा कम्तिमा एक जना सूचना सुरक्षण अधिकृतको व्यवस्था गरि जिम्मेवारी तोक्नु पर्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको सूचना सुरक्षण अधिकृत सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

साइबर सुरक्षा सम्बन्धी व्यवस्था

६६. संवेदनशील सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधार सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नेपाल सरकारले कुनै पनि, राष्ट्रिय सुरक्षा, अर्थव्यवस्था, सार्वजनिक सेवा, स्वास्थ्य वा सुरक्षा आदिमा, गंभिर असर पुर्याउन सक्ने सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारलाई संवेदनशील पूर्वाधार तोक्न सक्नेछ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको संवेदनशील सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारहरूको सुरक्षाका लागि जिम्मेवार निकाय तोकिए बमोजिम हुनेछ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको संवेदनशीलसूचना तथा सञ्चार पूर्वाधार सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ।

६७. नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूह: (१) नेपाल सरकारले राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरि साइबर सेक्युरिटी सम्बन्धी घटनामा तत्काल सहायताकालागि नेपाल सरकारको कुनै निकायलाई "नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूह" को रूपमा तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको "नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूह" को सम्पर्क निकायको रूपमा विभाग रहनेछ।

(३) नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूहको जिम्मेवारीदेहाय बमोजिम हुनेछः-

(क) सार्वजनिक निकायको कम्प्युटर तथा सूचना प्रणाली मानविय तथा दैवी कारणले हानी नोक्सानी पुगी सञ्चालन वन्द भएमा यथाशिध्र सो प्रणालीलाई पुनः सञ्चालनमा ल्याउने,

(ख) नेपालभित्र रहेका कुनै कम्प्युटर तथा सूचना प्रणालीहरूमा हुन सक्ने सम्भावित क्षति वा आक्रमणको वारे पूर्व सूचना जारी गर्ने,

(ग) सामान प्रकृतिका काम गर्ने राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय संस्थाहरूको सम्पर्क विन्दुको रूपमा काम गर्ने

(घ) नेपाल सरकारले तोकेका अन्य बिषयहरू

(४) उपदफा (१) बमोजिमको सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूहले उपदफा (३) को खण्ड (क) को कार्य गर्न सार्वजनिक निकायको कम्प्युटर तथा सूचना प्रणालीमा पहुँच पुर्याउन सक्नेछ।

(५) उपदफा (१) बमोजिमको "नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मिक सहायता समूह" लाई उपदफा (३) को खण्ड (क) बमोजिमको कार्य गर्न असहयोग गर्नेलाई विभागले मन्त्रालय मार्फत विभागीय सजायको लागी सिफारिस गर्न सक्नेछ।

(६) "नेपाल सूचना प्रविधि आकस्मीक सहायता समूह" सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद-१२

सेवा प्रदायक सम्बन्धी व्यवस्था

६८. सेवा प्रदायकले दायित्व व्यहोर्नु पर्ने: प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि देहाएको अवस्थामा सेवा प्रदान गर्ने सेवा प्रदायकले कुनै तेस्रो पक्षको सूचना वा डाटा वा लिंकमा पहुँच उपलब्ध गराएको कारणबाट मात्र उक्त सूचना वा डाटा वा लिंकमा उल्लेख वा समावेश भएको कुनै तथ्य वा विवरणको सम्बन्धमा उत्पन्न हुने कुनै फौजदारी वा देवानी दायित्व व्यहोर्नु पर्ने छैन:-

(क) सेवा प्रदायक सूचना, डाटा वा लिंकमा पहुँच पुर्याउने कार्यमा मात्र सिमित रहेको भएमा,

(ख) सेवा प्रदायकले आफै प्रसारण नगरेको, प्रसारणको उपभोगकर्ता आफै चयन नगरेको र प्रसारणमा रहेको सूचना छनौट तथा परिवर्तन नगरेको भएमा ,

(ग) सेवा प्रदायकले नियामक निकायको सम्बन्धित निर्देशनहरु पालना गरेको भएमा,

तर, कुनै सूचना, डाटा वा लिंकमा उल्लेख वा समावेश भएको कुनै तथ्य वा विवरणले प्रचलित कानूनको उल्लंघन गरेको छ भन्ने जानी-जानी वा कुनै गैर कानुनी कार्य गर्न सेवा प्रदायक आफैले दुरुत्साहन वा सहयोग गरेमा सेवा प्रदायक आफ्नो दायित्वबाट मुक्त हुने छैन ।

६९. डाटा सुरक्षित राख्नु पर्ने: सेवा प्रदायकले सेवा प्रयोग सम्बन्धी तोकिए बमोजिमका विवरणहरु तोकिएको अवधिसम्म सुरक्षित राख्नु पर्नेछ।

परिच्छेद-१३

कसूर तथा सजाय

७०. विद्युतीय माध्यममा रहेको व्यक्ति तथा संस्थाको पहिचान चोरी गरेमा: (१) कुनै व्यक्तिले जालसाजी वा बेइमानी गर्ने मनशायले कुनै व्यक्ति तथा संस्थाकोनीजि साँचो, पासवर्ड वा अन्य विद्युतिय स्वरुपमा रहेको पहिचान चोरी ५० हजार सम्म जरिवाना वा १ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७१. सूचना प्रविधि प्रणालीमा अनाधिकृत रुपले पहुँच तथा हानी पुर्याउने: (१) कुनै व्यक्तिले कुनै सूचना प्रविधि प्रणालीमा र त्यसमा रहेका रहेका प्रोग्राम, सूचना वा डाटामा आधिकारिक व्यक्तिबाट कुनै अख्तियारी नलिई अनाधिकृत पहुँच पुर्याएमा वा अख्तियारी लिएको अवस्थामा पनि अख्तियारी दिइएको भन्दा भिन्न प्रयोजनको लागी पहुँच पुर्याएमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(२) कुनै व्यक्तिले कुनै व्यक्ति वा संस्था वा सरकारी निकायलाई गलत तरिकाले हानि नोक्सानी पुर्याउने मनसाय राखी जानी-जानी निज व्यक्ति, संस्था वा सरकारी निकायको स्वामित्वमा रहेको सूचना प्रविधि प्रणाली र त्यसमा रहेका सूचनालाई नष्ट गरेमा, क्षति पुर्याएमा, मेटाएमा, हेरफेर गरेमा, काम नलाग्ने बनाएमा वा त्यस्तो सूचनाको मूल्य र प्रयोगको महत्वलाई ह्रास आउने गरि कुनै कार्य गरेमा वा त्यस्तो काम गर्न लगाएमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले सूचना प्रविधि प्रणालीमा रहेको डाटा अनाधिकृत रुपमा नष्ट गरेमा, परिवर्तन गरेमा वा त्यस्तो काम गर्न लगाएमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(४) कुनै व्यक्तिले कुनै सूचना प्रविधि प्रणालीमा रहेको सूचना प्राप्त गर्ने, परिवर्तन गर्ने, मेटाउने वा निष्क्रिय पार्ने उद्देश्यले कुनै दुराशययुक्त प्रोग्राम संप्रेषण वा स्थापना गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(५) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर प्रणालीमा प्रयोग हुने स्रोत सङ्केत अनाधिकृत रुपमा नष्ट गरेमा, परिवर्तन गरेमा वा त्यस्तो काम गर्न लगाएमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७२. कम्प्युटर स्रोतको चोरी : (१) कुनै व्यक्तिले सूचना प्रविधि प्रणालीमा प्रयोग हुने स्रोत सङ्केत चोरी गरेमा वा त्यस्तो काम गर्न लगाएमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

स्पष्टीकरण: यस परिच्छेदको प्रयोजनका लागि “स्रोत सङ्केत” (सोर्स कोड) भन्नाले कम्प्युटर कार्यक्रमहरूको सूचीकरण, कम्प्युटर निर्देशन, कम्प्युटर डिजाइन र कम्प्युटर लेआउट तथा कम्प्युटर सम्पदाको जुनसुकै स्वरूपमा रहेको कार्यक्रम विश्लेषण लाई सम्झनु पर्छ ।

(२) कुनै व्यक्तिले सूचना प्रविधि प्रणालीमा रहेको डाटा चोरी गरेमा वा त्यस्तो काम गर्न लगाएमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले सूचना प्रविधि प्रणालीमा प्रयोग हुने स्रोत सङ्केतवा त्यस्तो प्रणालीमा रहने डाटा चोरीको हो भन्ने सहजै अनुमान गर्न सकिने अवस्थामा खरिद गरेमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७३. **सूचना प्रविधि को प्रयोग गरी कित्तै तथा जालसाजी गर्ने:** (१) कुनै व्यक्तिले कुनै जालसाजी गर्ने वा अन्य कुनै गैर कानूनी कार्य गर्ने उद्देश्यले डिजिटल प्रमाणपत्र सृजना गरेमा, प्रकाशन गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(२) कुनै इ-कमर्स संचालकले वस्तुको रकम भुक्तान भैसकेको अवस्थामा उपभोक्तालाई वस्तु विक्रिको अनलाईन करार बमोजिमको वस्तु नपठाएमा वा विज्ञापन गरिएको भन्दा फरक गुणस्तरको उपलब्ध (डेलिभरी) गराएमा वा तोकेको समय भन्दा पछि पठाएमा ५० हजार सम्म जरिवाना हुन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले इन्टरनेट, इमेल लगायतका कम्प्युटर तथा कम्प्युटर नेटवर्क प्रयोग गरी कुनै व्यक्तिको संवेदनशील वित्तीय सूचनाहरू प्राप्त गरी त्यसबाट लाभ लिने मनशायले कुनै झुटा जानकारी संप्रेषण गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(४) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटरको प्रयोग गरी कुनै पनि सरकारी अभिलेख वा प्रमाणपत्र वा कागजात अनधिकृत रूपले सिर्जना गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७४. **सूचना तथा संचार प्रविधिको गैरकानूनी कार्यमा प्रयोग:** (१) कुनै व्यक्तिले अर्को व्यक्ति वा संस्थालाई हैरानी गर्ने आशयले जिस्क्याउने, झुक्याउने, होच्याउने, हतोत्साह गर्ने, हप्काउने, घृणा तथा द्वेष उत्पन्न गराउने, असुविधामा पार्ने वा प्रापकलाई भ्रम पार्ने

आशयले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरि सन्देश सम्प्रेषण गरेमा ५० हजार सम्म जरिवाना वा १ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(२) कुनै सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गरि नेपालको सार्वभौम सत्ता, अखण्डता वा विभिन्न जात, जाति, धर्म वा सम्प्रदायहरूका बीचको सुसम्बन्धमा गम्भिर खलल पर्ने वा नरसंहारलाई वढावा दिने कार्य गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(३) प्रचलित कानूनले अपराध भनि तोकेको कार्य गर्न दुरुत्साहन दिने विषयवस्तु, अशिल्ल सामाग्री प्रकाशन, प्रसारण, प्रदर्शन वा फैलाउने कार्य गरेमा वा गर्न लगाएमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर प्रणालीको प्रयोग गरी कुनै व्यक्तिलाई मानव वेचविखन तथा अपहरण वा लागू औषध विक्री वितरण वा प्रचलित कानूनले अपराधको रुपमा निषेध गरेको कार्य गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(४) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर प्रणालीको प्रयोग गरी प्रचलित कानूनले विक्री तथा वितरण गर्न निषेध गरेको विक्री गरेमा वा सो सम्बन्धमा विज्ञापन प्रकाशन, प्रसारण वा प्रदर्शन गरेमा वा दुई वा दुई भन्दा बढि व्यक्तिलाई त्यस सम्बन्धमा इमेल वा च्याट वा वेवसाइटको माध्यमबाट सूचना आदान प्रदान गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७५. विद्युतीय माध्यममा बाल यौनदुराचार सम्बन्धी सामग्री संकलन, संचय, प्रकाशन, प्रदर्शन

तथा प्रसार गर्ने: (१) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतका विद्युतीय सञ्चार माध्यमहरूमा बाल यौनदुराचार सम्बन्धी सामग्री संकलन, संचय, प्रकाशन, प्रदर्शन तथा प्रसार गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

(२) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतका विद्युतीय सञ्चार माध्यमहरूको प्रयोग गरी बालबालिकालाई अशिल्ल तथा अमर्यादित रुपमा प्रस्तुत गरी कुनै डिजिटल तश्वीर सिर्जना गरेमा वा बालबालिकालाई अशिल्ल तथा अमर्यादित रुपमा प्रस्तुत गरिएको कुनै सामग्री संप्रेषण गरेमा ३ देखि ५ लाख सम्म जरिवाना र १ वर्ष सम्म जेल सजाय हुन सक्नेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले कम्प्युटर, इन्टरनेट लगायतका विद्युतीय सञ्चार माध्यमहरूको प्रयोग गरी बालबालिकालाई यौनजन्य गतिविधिमा लाग्न वा अनलाईन सम्बन्ध स्थापित गर्न उक्साउने वा कसैलाई बालबालिका उपर यौनदुराचार गर्न सहयोग गर्ने क्रियाकलाप गरेमा २ लाख सम्म जरिवाना वा ६ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

प्रष्टिकरण: यस दफाको प्रयोजनको लागि बालबालिका भन्नाले १८ बर्ष नपुगेको व्यक्ति सम्झनुपर्छ ।

७६. **साइबर आतंक:** (१) कुनै व्यक्ति वा संस्थाले नेपालको राष्ट्रिय सुरक्षा, राष्ट्रिय अर्थतन्त्र वा सार्वजनिक सेवामा नकारात्मक असर पार्ने गरि कुनै कम्प्युटर प्रणाली वा सूचना प्रणालीमा हानी पुर्याएमा साइबर अपराध गरेको ठहरिनेछ र त्यस्तो कार्य गर्ने वा गर्न लगाउनेलाई ५ देखि १० लाख जरिवाना र १५ वर्ष सम्म जेल सजाय हुन सक्नेछ ।

(२) कुनै कार्य उपदफा (१) बमोजिमको साइबर अपराध हो होइन भनि सिफारिस देहाय अनुसारको समितिले गर्नेछः

- (क) सचिव, गृह मन्त्रालय - संयोजक
- (ख) सह-सचिव, रक्षा मन्त्रालय - सदस्य
- (ग) सह-सचिव, अर्थ मन्त्रालय - सदस्य
- (घ) महानिर्देशक, सूचना प्रविधि विभाग - सदस्य
- (ङ) अतिरिक्त महानिरीक्षक, नेपाल प्रहरी - सदस्य-सचिव

७७. **गोपनीयता भङ्ग गर्ने:** कुनै व्यक्ति वा संस्थाले आफ्नो स्वामित्व वा नियन्त्रणमा रहेको सूचना तथा डाटाको गोपनीयता भंग गरेमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७८. **ईजाजत नलिई डाटा केन्द्र वा क्लाउड सेवा सञ्चालन गर्ने:** यस ऐन बमोजिम ईजाजत लिनु पर्नेमा ईजाजत नलिई डाटा केन्द्र वा क्लाउड सेवा सञ्चालन गरेमा १ लाख सम्म जरिवाना वा ३ महिना सम्म जेल वा दुवै सजाय हुन सक्नेछ ।

७९. **विना स्वीकृति सूचना प्रविधि सम्बन्धि उपकरणहरू पैठारी एवं विक्रि वितरण गर्ने:** यस ऐन बमोजिम स्वीकृति लिएर मात्र पैठारी एवं विक्रि वितरण गर्नु पर्ने सूचना प्रविधि

सम्बन्धि उपकरणहरु विना स्वीकृति पैठारी एवं विक्रि वितरण गरेमा १ लाख सम्म जरिवाना हुन सक्नेछ तथा त्यस्ता सामानहरु जफत हुनेछन्।

८०. अनाधिकृत रुपमा डोमेन नाम प्रणाली सञ्चालन गरेमा: यस ऐन वा यस ऐन अन्तरगत बनेका नियममा रहेका प्रावधान विपरित डोमेन नाम प्रणाली सञ्चालन गरेमा कसुर गरेको मानिनेछ।

८१. संवेदनशील सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारमा हानी-नोकसानी पुर्याएमा तथा सञ्चालन अवरुद्द गरेमा: यस ऐनको प्रावधान बमोजिम तोकिएका संवेदनशील सूचना तथा सञ्चार पूर्वाधारमा हानी-नोकसानी पुर्याएमा वा सञ्चालन अवरुद्द गरेमा कसुर गरेको मानिनेछ।

८२. झुट्टा व्यहोराको सूचना दिने वा प्रमाणपत्र : कुनै व्यक्तिले यस ऐन बमोजिम प्राप्त गर्नु पर्ने इजाजतपत्र प्राप्त गर्ने वा अन्य कुनै मनसायले सम्बन्धित निकाय समक्ष पेश गर्ने कुनै व्यहोरा जानीजानी लुकाएमा वा ढाँटेमा वा जानाजानी झुट्टा व्यहोरा पेश वा दाखिला गरेमा निजलाई एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

८३. झुट्टा इजाजतपत्र वा प्रमाणपत्र पेश गर्ने वा देखाउने: (१) यो ऐन बमोजिम नियन्त्रकले जारी गरेको इजाजतपत्र प्राप्त नगरी प्रमाणीकरण गर्ने निकायको रुपमा कार्य गर्ने कुनै पनि व्यक्तिलाई कसुरको गम्भीरता हेरी एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

(२) कुनै व्यक्तिले आफूलाई प्रमाणीकरण गर्ने निकायको इजाजतपत्र प्राप्त नभई त्यस्तो इजाजतपत्र प्राप्त भएको छ भनी झुट्टा व्यहोरा वा झुट्टा इजाजतपत्र प्रकाशन गरेमा वा कुनै व्यक्तिलाई अन्य कुनै व्यहोराले उपलब्ध गराएमा निजलाई निजले उपदफा (१) बमोजिमको कुनै कार्य गरिनसकेको अवस्थामा एक लाख रुपैयाँसम्म जरिवाना हुनेछ ।

(३) कुनै व्यक्तिले प्रमाणपत्रमा उल्लेख भएको प्रमाणीकरण गर्ने निकायले सो प्रमाणपत्र जारी गरेको होइन वा सो प्रमाणपत्रमा सूचीकृत गरिएको ग्राहकले सो प्रमाणपत्र स्वीकार गरेको छैन वा सो प्रमाणपत्र निलम्बन वा रद्द भइसकेको छ भन्ने जानी-जानी त्यस्तो प्रमाणपत्रको प्रकाशन गरेमा वा अन्य कुनै व्यक्तिलाई कुनै व्यहोराले उपलब्ध

गराएमा निजलाई एक लाख रुपैयाँसम्म जरिबाना वा दुई वर्षसम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

तर, निलम्बन वा रद्द भइसकेको प्रमाणपत्रलाई त्यसरी रद्द वा निलम्बन हुनु अगाडि गरिएको डिजिटल हस्ताक्षरको सम्पुष्टि गर्ने प्रयोजनको लागि प्रकाशन गरिएको वा उपलब्ध गराइएकोमा यस उपदफा बमोजिमको कसूर गरेको मानिने छैन ।

८४. **तोकिएको विवरण वा कागजात दाखिला नगर्ने:** (१) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरु बमोजिम नियन्त्रक वा प्रमाणीकरण गर्ने निकाय समक्ष कुनै विवरण, कागजात वा प्रतिवेदन दाखिला गर्नु पर्ने जिम्मेवारी भएको व्यक्तिले तोकिएको म्यादभित्र त्यस्तो विवरण, कागजात वा प्रतिवेदन दाखिला नगरेमा निजलाई पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिबाना हुनेछ ।

(२) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरु बमोजिम रीतपूर्वक सुरक्षितसाथ राख्नु पर्ने कुनै किताब, रजिष्टर, सेस्ता, लेखा आदि सुरक्षित तथा रीतपूर्वक नराख्ने व्यक्तिलाई पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिबाना हुनेछ ।

८५. **कम्प्युटर सम्बन्धी कसूर गर्न दुरुत्साहन:** यस ऐन बमोजिमको कुनै कसूर गर्न कसलाई दुरुत्साहन गर्ने वा त्यस्तो कसूर गर्न उद्योग गर्ने वा षड्यन्त्रमा सामेल हुने व्यक्तिलाई कसूरको मात्रा हेरी पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिबाना वा छ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

८६. **मतियारलाई सजाय:** यस ऐन बमोजिमका कुनै कसूर गर्न सघाउने वा अन्य कुनै व्यहोराले मतियार भई कार्य गर्ने व्यक्तिलाई मुख्य कसूरदारलाई भएको सजायको आधा सजाय हुनेछ ।

८७. **नेपाल राज्यबाहिर गरेको कसूरमा हुने सजाय:** प्रचलित कानूनमा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै व्यक्तिले यस ऐन बमोजिम कसूर हुने कुनै काम नेपाल राज्यबाहिर रहेर गरेको भए तापनि त्यस्तो कसूर गरिएको कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली वा कम्प्युटर नेटवर्क प्रणाली नेपालमा अवस्थित भएमा त्यस्तो कसूर गर्ने व्यक्तिलाई यस ऐन बमोजिम मुद्दा चलाई सजाय गर्न सकिनेछ ।

८८. **जफत गर्ने:** यस ऐन बमोजिम कम्प्युटर सम्बन्धी कसूर ठहर्ने कुनै कसूर गर्न प्रयाग गरिएको कुनै पनि कम्प्युटर, कम्प्युटर प्रणाली, फ्लपी, कम्प्याक्ट डिक्स, टेप ड्राइभ, सफ्टवेयर वा अन्य सहायक उपकरणहरू जफत गरिनेछ ।

८९. **सङ्गठित संस्थाले गरेको कसूर:** (१) यस ऐन बमोजिम कसूर ठहर्ने कुनै कुरा सङ्गठित संस्थाले गरेमा सो कसूर गर्दाका बखत सो सङ्गठित संस्थाको सञ्चालनको लागि प्रमुख रूपमा जिम्मेवार व्यक्तिले सो कसूर गरेको मानिनेछ ।

तर, त्यस्तो सङ्गठित संस्थाको सञ्चालनको लागि प्रमुख रूपमा जिम्मेवार व्यक्तिले त्यस्तो कसूर आफ्नो जानकारी बिना भएको वा कसूर हुन नदिन निजले मनासिब माफिकका सबै प्रयत्नहरू गरेको थियो भनी प्रमाणित गर्न सकेमा निजलाई सो कसूरको लागि दोषी ठहर्याइने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि कुनै सङ्गठित संस्थाले यस ऐन बमोजिम गरेको कसूर सो सङ्गठित संस्थाको सञ्चालक, व्यवस्थापक, सचिव वा अन्य जिम्मेवार व्यक्तिको सहमतिमा वा जानकारीमा वा लापरबाहीका कारणबाट हुन गएको भन्ने प्रमाणित भएमा सो सङ्गठित संस्था र सो सङ्गठित संस्थाको सञ्चालक, व्यवस्थापक, सचिव वा अन्य जिम्मेवार व्यक्तिले गरेको मानिनेछ ।

९०. **अन्य सजाय:** यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको उल्लंघन भएकोमा त्यस्तो उल्लंघनका लागि कुनै सजायको व्यवस्था गरिएको रहेनछ भने त्यस्तो उल्लंघनकर्तालाई त्यस्तो उल्लंघनको मात्रा हेरी पचास हजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा छ महिनासम्म कैद वा दुवै सजाय हुनेछ ।

९१. **प्रचलित कानून बमोजिम सजाय गर्न बाधा नपुग्ने:** यस ऐन अन्तर्गत कसूर ठहरिने कुनै काम अन्य कुनै प्रचलित कानून बमोजिम पनि कसूर ठहरिने रहेछ भने त्यस्तो कसूर उपर छुट्टै कारबाही चलाई सजाय गर्न यस ऐनले बाधा पुर्‍याएको मानिने छैन ।

९२. **डाटा संचयकर्ताले क्षतिपूर्ति प्रदान गर्नुपर्ने:** कुनै व्यक्ति वा निकायको नियन्त्रण रहेको कम्प्युटर प्रणालीमा रहेको डाटा वा संचालन रहेका कुनै संवेदनशील व्यक्तिगत तथ्यांक वा सूचनाको प्रशोधन, आदानप्रदान, वितरण वा संचय गर्ने निकायले यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत गारि नियमावली तथा निर्देशिकाको पालना नगरेकोले वा डाटाको स्वामित्व रहेको

व्यक्ति वा निकायसँगत गरेको सम्झौताका प्रावधानहरु पुरा नगरेकोले डाटाकोचोरी गरेमा, नष्ट गरेमा, परिवर्तन गरेमा बमोजिम ईजाजत लिनु पर्ने भएमा पनि नलिएमा, वा यस ऐन अन्तरगत रहेर बना उचित सुरक्षा अभ्यास र कार्यविधिहरुको कार्यान्वयन गर्न र कायम गरि राख्न लापरवाही गरेको कारण कुनै व्यक्तिलाई गलत तरिकाबाट नाफा वा घाटा हुन गएमा, त्यस्तो निकायले असर परेको व्यक्तिलाई क्षतिपूर्ति उपलब्ध गराउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१४

सूचना प्रविधि न्यायाधिकरण सम्बन्धी व्यवस्था

९३. न्यायाधिकरणको गठन: (१) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी परिच्छेद-१३मा उल्लेख भए बमोजिमका कसूरहरुको शुरु कारबाही र किनारा गर्न दफा ९४ बमोजिमको योग्यता पुगेका व्यक्तिहरुमध्येबाट प्रत्येक प्रदेशमा कानून सदस्य, सूचना प्रविधि सदस्य र वाणिज्य सदस्य भएको तीन सदस्यीय सूचना प्रविधि न्यायाधिकरण गठन गर्नेछ ।

(२) कानून सदस्य न्यायाधिकरणको अध्यक्ष हुनेछ ।

(३) न्यायाधिकरणले आफ्नो अधिकारक्षेत्रको प्रयोग तोकिए बमोजिम गर्नेछ ।

(४) न्यायाधिकरणले गरेको निर्णय वा आदेश उपर चित नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो आदेश वा निर्णय भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र सूचना प्रविधि पुनरावेदन न्यायाधिकरणमा गर्न सक्नेछ ।

९४. न्यायाधिकरणका सदस्यको योग्यता: (१) सूचना प्रविधि सम्बन्धी विषयमा ज्ञान भई जिल्ला अदालतको न्यायाधीश भइरहेको, भइसकेको वा हुन योग्यता पुगेको व्यक्ति न्यायाधिकरणको कानून सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

(२) कम्प्युटर विज्ञान वा सूचना प्रविधि सम्बन्धी विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर भई विद्युतीय कारोबार, सूचना प्रविधि वा विद्युतीय सञ्चारको क्षेत्रमा कम्तीमा दश वर्षको अनुभवप्राप्त नेपाली नागरिक न्यायाधिकरणको सूचना प्रविधि सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

(३) व्यवस्थापन वा वाणिज्यशास्त्रमा कम्तीमा स्नातकोत्तर भई विद्युतीय कारोबारको क्षेत्रमा विशेषज्ञता हासिल गरी सम्बन्धित क्षेत्रमा कम्तीमा दश वर्षको अनुभवप्राप्त नेपाली नागरिक न्यायाधिकरणको वाणिज्य सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

९५. न्यायाधिकरणका सदस्यहरूको पदावधि, पारिश्रमिक र सेवाका शर्तः (१) न्यायाधिकरणका सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ र निज पुनः नियुक्त हुन सक्नेछ ।

(२) न्यायाधिकरणका सदस्यको पारिश्रमिक र सेवाका अन्य शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) न्यायाधिकरणका प्रत्येक सदस्यले आफू नियुक्त भएपछि कार्यभार सम्हाल्नु अघि प्रधान न्यायाधीश समक्ष आफ्नो पद तथा गोपनीयताको शपथ तोकिए बमोजिमको ढाँचामा लिनु पर्नेछ ।

९६. पद रिक्त हुने अवस्था र रिक्त पदको पूर्तिः (१) न्यायाधिकरणको सदस्यको पद देहायको कुनै अवस्थामा रिक्त हुनेछ :-

(क) पदावधि समाप्त भएमा,

(ख) त्रिसठ्ठी वर्ष उमेर पूरा भएमा,

(ग) मृत्यु भएमा,

(घ) राजीनामा दिएमा,

(ङ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूरमा अदालतबाट दोषी ठहरिएमा, वा

(च) आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको वा कर्तव्य पालना गन असक्षम भएको आरोपमा नेपाल सरकारले छानबिन गर्दा खराब आचरण गरेको वा आफ्नो कर्तव्य पालना गर्न असक्षम भएको प्रमाणित भएमा । तर यस खण्ड बमोजिमको आरोप लगाइएको न्यायाधिकरणको सदस्यलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब माफिकको मौका दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (च) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि न्यायाधिकरणको कानून सदस्य बहालवाला न्यायाधीश भएमा त्यसरी छानबिन गर्दा निजको सेवा शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम गरिनेछ ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको प्रयोजनका लागि छानबिन गर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम न्यायाधिकरणको कुनै सदस्यको पद रिक्तहुन आएमा नेपाल सरकारले दफा ९४ बमोजिम योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूमध्येबाट बाँकी अवधिका लागि रिक्त पदको पूर्ति गर्नेछ ।

९७. न्यायाधिकरणका कर्मचारी: (१) न्यायाधिकरणलाई आफ्नो कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने कर्मचारी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) न्यायाधिकरणको कर्मचारी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

९८. न्यायाधिकरणले पालना गर्नु पर्ने कार्यविधि: न्यायाधिकरणले परिच्छेद १३ बमोजिम मुद्दाको शुरु कारबाही र किनारा गर्दा तोकिए बमोजिमको कार्यविधि अपनाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१५

सूचना प्रविधि पुनरावेदन न्यायाधिकरण सम्बन्धी व्यवस्था

९९. पुनरावेदन न्यायाधिकरणको गठन: (१) नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी न्यायाधिकरणले गरेको निर्णय वा आदेश उपर पुनरावेदन सुन्न र यस ऐन बमोजिम नियन्त्रक वा प्रमाणीकरण गर्ने निकायले गरेको निर्णय वा आदेश उपर पुनरावेदन सुन्न दफा १०० बमोजिमको योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूमध्येबाट कानून सदस्य, सूचना प्रविधि सदस्य र वाणिज्य सदस्य भएको तीन सदस्यीय सूचना प्रविधि पुनरावेदन न्यायाधिकरणको गठन गर्नेछ ।

(२) कानून सदस्य पुनरावेदन न्यायाधिकरणको अध्यक्ष हुनेछ ।

(३) पुनरावेदन न्यायाधिकरणले आफ्नो अधिकारक्षेत्रको प्रयोग तोकिए बमोजिम गर्नेछ ।

(४) पुनरावेदन न्यायाधिकरणले गरेको निर्णय वा आदेश उपर चित नबुझ्ने व्यक्तिले त्यस्तो आदेश वा निर्णय भएको मितिले पैंतीस दिनभित्र सर्वोच्च अदालतमा पुनरावेदन गर्न सक्नेछ ।

१००. पुनरावेदन न्यायाधिकरणका सदस्यको योग्यता: (१) सूचना प्रविधि सम्बन्धी विषयमा ज्ञान भई उच्च अदालतको न्यायाधीश भइरहेको, भइसकेको वा हुन योग्यता पुगेको व्यक्ति न्यायाधिकरणको कानून सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

(२) कम्प्युटर विज्ञान वा सूचना प्रविधि सम्बन्धी विषयमा कम्तीमा स्नातकोत्तर भई विद्युतीय कारोबार, सूचना प्रविधि वा विद्युतीय सञ्चारको क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र

वर्षको अनुभवप्राप्त नेपाली नागरिक न्यायाधिकरणको सूचना प्रविधि सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

(३) व्यवस्थापन वा वाणिज्यशास्त्रमा कम्तीमा स्नातकोत्तर भई विद्युतीय कारोबारको क्षेत्रमा विशेषज्ञता हासिल गरी सम्बन्धित क्षेत्रमा कम्तीमा पन्ध्र वर्षको अनुभवप्राप्त नेपाली नागरिक न्यायाधिकरणको वाणिज्य सदस्य हुन योग्य हुनेछ ।

१०१. पुनरावेदन न्यायाधिकरणका सदस्यहरूको पदावधि, पारिश्रमिक र सेवाका शर्तः (१)

न्यायाधिकरणका सदस्यको पदावधि पाँच वर्षको हुनेछ र निज पुनः नियुक्त हुन सक्नेछ ।

(२) न्यायाधिकरणका सदस्यको पारिश्रमिक र सेवाका अन्य शर्तहरू तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(३) न्यायाधिकरणका प्रत्येक सदस्यले आफू नियुक्त भएपछि कार्यभार सम्हाल्नु अघि प्रधान न्यायाधीश समक्ष आफ्नो पद तथा गोपनीयताको शपथ तोकिए बमोजिमको ढाँचामा लिनु पर्नेछ ।

१०२. पद रिक्त हुने अवस्था र रिक्त पदको पूर्तिः (१) न्यायाधिकरणको सदस्यको पद

देहायको कुनै अवस्थामा रिक्त हुनेछ :-

(क) पदावधि समाप्त भएमा,

(ख) त्रिसठ्ठी वर्ष उमेर पूरा भएमा,

(ग) मृत्यु भएमा,

(घ) राजीनामा दिएमा,

(ङ) नैतिक पतन देखिने फौजदारी कसूरमा अदालतबाट दोषी ठहरिएमा, वा

(च) आफ्नो पद अनुसारको आचरण नगरेको वा कर्तव्य पालना गन असक्षम भएको आरोपमा नेपाल सरकारले छानबिन गर्दा खराब आचरण गरेको वा आफ्नो कर्तव्य पालना गर्न असक्षम भएको प्रमाणित भएमा । तर यस खण्ड बमोजिमको आरोप लगाइएको न्यायाधिकरणको सदस्यलाई सफाई पेश गर्ने मनासिब माफिकको मौका दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (च) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि न्यायाधिकरणको कानून सदस्य बहालवाला न्यायाधीश भएमा त्यसरी छानबिन गर्दा निजको सेवा शर्त तथा सुविधा सम्बन्धी प्रचलित कानून बमोजिम गरिनेछ ।

(३) उपदफा (१) को खण्ड (च) बमोजिमको प्रयोजनका लागि छानबिन गर्ने कार्यविधि तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम न्यायाधिकरणको कुनै सदस्यको पद रिक्तहुन आएमा नेपाल सरकारले दफा १०० बमोजिम योग्यता पुगेका व्यक्तिहरूमध्येबाट बाँकी अवधिका लागि रिक्त पदको पूर्ति गर्नेछ ।

१०३. पुनरावेदन न्यायाधिकरणका कर्मचारी: (१) न्यायाधिकरणलाई आफ्नो कार्य सम्पादन गर्न आवश्यक पर्ने कर्मचारी नेपाल सरकारले उपलब्ध गराउनेछ ।

(२) न्यायाधिकरणको कर्मचारी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१०४. पुनरावेदन न्यायाधिकरणले पालना गर्नु पर्ने कार्यविधि: पुनरावेदन न्यायाधिकरणले आफू समक्ष परेको पुनरावेदन उपर कारबाही र किनारा गर्दा तोकिए बमोजिमको कार्यविधि अपनाउनु पर्नेछ ।

परिच्छेद-१५

विविध

१०५. सम्झौताद्वारा व्यवस्था गर्न सकिने: विद्युतीय अभिलेख सृजना गर्ने, सम्प्रेषण गर्ने, प्राप्त गर्ने, संचय गर्ने वा अन्य कुनै किसिमबाट प्रशोधन गर्ने कार्यमा संलग्न पक्षहरूले तत्सम्बन्धी आफ्ना काम कारबाहीका सम्बन्धमा परिच्छेद-४ मा उल्लिखित व्यवस्थाहरूको प्रतिकूल नहुने गरि सम्झौताद्वारा थप व्यवस्था गर्न सक्नेछन् ।

१०६. नेपाल सरकारले निर्देशन दिन सक्ने: यो ऐनको कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धमा नेपाल सरकारले विभाग, नियन्त्रक तथा प्रमाणीकरण गर्ने निकायलाई आवश्यक निर्देशन दिन सक्नेछ र त्यस्तो निर्देशनको पालना गर्नु विभाग, नियन्त्रक तथा प्रमाणीकरण गर्ने निकायको कर्तव्य हुनेछ ।

१०७. उजुर गर्ने हदम्याद : यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको उल्लंघन भएकोमा वा यो ऐन बमोजिम कसूर ठहर्ने कुनै कुरा भएकोमा त्यस्तो उल्लंघन वा कसूर भए गरेको थाहा पाएको मितिले पैंतीस दिनभित्र उजुर गर्नु पर्नेछ ।

१०८. नेपाल सरकार वादी हुने: (१) यस ऐन बमोजिम कसूर ठहर्ने मुद्दा नेपाल सरकार वादी भई चल्नेछ र त्यस्तो मुद्दा सरकारी मुद्दा सम्बन्धी ऐन, २०४९ को अनुसूची-१ मा समावेश भएको मानिनेछ ।

(२) अन्य प्रचलित कानूनमा जुन सुकै लेखिएको भएतापनि यस ऐन अन्तर्गतको कसूरको अनुसन्धान गर्दा कम्तीमा प्रहरी निरिक्षक तहको अनुसन्धान अधिकारी हुनुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको मुद्दामा अनुसन्धान गर्दा प्रहरीले नियन्त्रक वा अन्य सम्बन्धित विशेषज्ञको सहयोग लिनु पर्नेछ ।

(४) यस दफामा अन्यत्र जुन सुकै कुरा लेखिएको भएता पनि तोकिए बमोजिमका देवानी प्रकृतिका कसुर सम्बन्धि मुद्दा व्यक्ति वादी भई सम्बन्धित न्याधिकरणमा दर्ता गर्न सकिनेछ।

१०९. नेपाल सरकारले विशेषज्ञ तोक्ने: यस ऐन अन्तर्गतको कुनै विवादको निरोपण गर्ने क्रममा विशेषज्ञ राय उपलब्ध गराउनुपरेमा नेपाल सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी नेपाल सरकारको कुनै निकाय वा कानून बमोजिम स्थापित कुनै फर्म वा व्यक्तिलाई विशेषज्ञको रूपमा तोक्न सक्नेछ ।

११०. क्षतिपूर्ति भराउनु पर्ने : यस ऐन बमोजिम कसूर गरेको कारणबाट कसैलाई कुनै किसिमका हानि नोक्सानी भएको रहेछ भने त्यस्तो हानि नोक्सानीको क्षतिपूर्ति समेत कसूरदारबाट भराई दिनु पर्नेछ ।

१११. यसै ऐन बमोजिम हुने: (१) यो ऐनमा लेखिए जति कुरा यसै ऐन बमोजिम हुनेछ । अन्य कुनै प्रचलित ऐन वा नियमको व्यवस्था यस ऐनसँग बाझिएमा बाझिएको हदसम्म अमान्य हुनेछ ।

११२. नियम बनाउने अधिकार : यस ऐनको उद्देश्य पूर्तिको लागि नेपाल सरकारले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।

११३. **निर्देशिका बनाई लागू गर्ने** : यस ऐनको उद्देश्य पूर्ति गर्नको लागि नेपाल सरकारले यो ऐन तथा यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमहरूको अधीनमा रही आवश्यक निर्देशिका बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।

११४. **बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार**: यस ऐनको कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा नेपाल सरकारले सो बाधा अड्काउ फुकाउनकोलागि नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशन गरी आदेश जारी गर्न सक्नेछ ।

११५. **खारेजी र वचाऊ** : विद्युतीय कारोबार ऐन, २०६३ खारेज गरिएको छ ।

(२) विद्युतीय कारोबार ऐन, २०६३ अनुसार भए-गरेका काम कारवाहीहरू यसै ऐन बमोजिम भए गरेको मानिनेछ ।